

STATISZTIKA

Grafikus ábrázolási módszerek

Köszönetnyilvánítás: Balogh Péter,
Jeney László, Michael Friendly

- **A statisztikai analízis célja:** összegzés;
- **A grafikus analízis céljai:** interpretálás, bemutatás;
  - Gyakran hasznosabb, ha vizuális összegzést is tartalmaz (pl. illesztett görbe, adat ellipszis);
- **Különböző célokra különböző grafikonok:**
  - □ megismerés (áttekintés);
  - □ feltárás (áttekintő sablonok, trendek);
  - □ modell diagnózis (feltételezések, kiugró értékek);

- A többváltozós adatok újszerű grafikonokat igényelnek a változók közötti kapcsolatok prezentálására;
  - szórásgörbe mátrixok;
  - vizuális elvékonyítás: a kevesebb gyakran több;
  - alacsony-D nézet (kettős rajzok);
  - HE rajzok a többváltozós próbák vizualizálására;
  - mozaik rajzok az n-szeres gyakorisági táblázatok vizualizálására;

Grafikus ábrázolási módszerek

A statisztikai elemzés egyik alapvető módszere az összehasonlítás. Ez történhet különböző számítások révén, illetve grafikus ábrázolás segítségével.

Előnyei:

- Szemléletes;
- Arányokat is érzékeltet;

Grafikus ábrázolási módszerek

- Grafikus ábrázolási módszerek típusai;
  - Általános statisztikai grafikus módszerek;
  - Térképészeti eljárások;
- Funkciói: eszköz és cél;
  - Kutatási munkában elemzési eszköz;
  - Dolgozatban, prezentációban illusztrációs cél;
- Jó, ha szöveg nélkül is megállja a helyét (főleg PowerPoint-ban);
  - De: nem helyettesítheti az elemzést: (minden ábrához legyen szöveg);

Minden lényeges információ rajta legyen (ismétlődés nélkül)

- Inkább a címben
  - Vizsgált terület: pl. Magyarország (területi szint: pl. régiók);
  - Vizsgált jelenség: pl. regionális gazdasági fejlettségi különbségek;
  - Mutató: pl. egy főre jutó GDP;
  - Vizsgált idő (vagy időszak): pl. 2004 (vagy 2004–2012);
- Inkább a kategória tengely feliratainál;
  - Mértékegység, pl. USA dollár/fő;
- Egy információ se szerepeljen egyszerre két helyen (vagy a címben, vagy a kategóriatengelyen);
- Ritkán szerepel a cím magán az Excel ábrán (nem hiba);
  - Word: ábra alá külön sorba (utólag is könnyen módosítható), PowerPoint: előfordulhat, hogy már az Excelben felkerül);
  - Mindig legyen forrásmegjelölés (PowerPoint-ban is);

Mindig a jelenséghez tartozó ábratípust válasszunk

ÁBRÁZOLÁSI TÍPUSOK (1);

- **mértani alakzatok felhasználásával:** többnyire koordináta rendszerben, diagramok segítségével;
- **koordináta-rendszer nélkül:** a leggyakoribb fajtája a kördiagram;

Mindig a jelenséghez tartozó ábratípust válasszunk

ÁBRÁZOLÁSI TÍPUSOK (2);

- **térképes ábrázolás:** a vetületi ábrázolás leggyakoribb módja; történhet szín szerinti megkülönböztetéssel, illetve lokális diagramok alkalmazásával;
- **figurális ábrázolás:** népszerűsítési célokat szolgál, a statisztikához komolytalan, csak hozzávetőlegesen tájékoztat;
- **Egyszerűbb grafikus ábrázolási módszerek;**
  - pontdiagram;
  - vonaldiagram (grafikon);
  - oszlopdiagram;
  - szalagdiagram;
  - kördiagram: ritkábban ajánlott (csak kevés körcikkel);
  - buborékdiagram;
  - radar- (sugár-)diagram;
  - háromszögdiagram;
  - hisztogram;

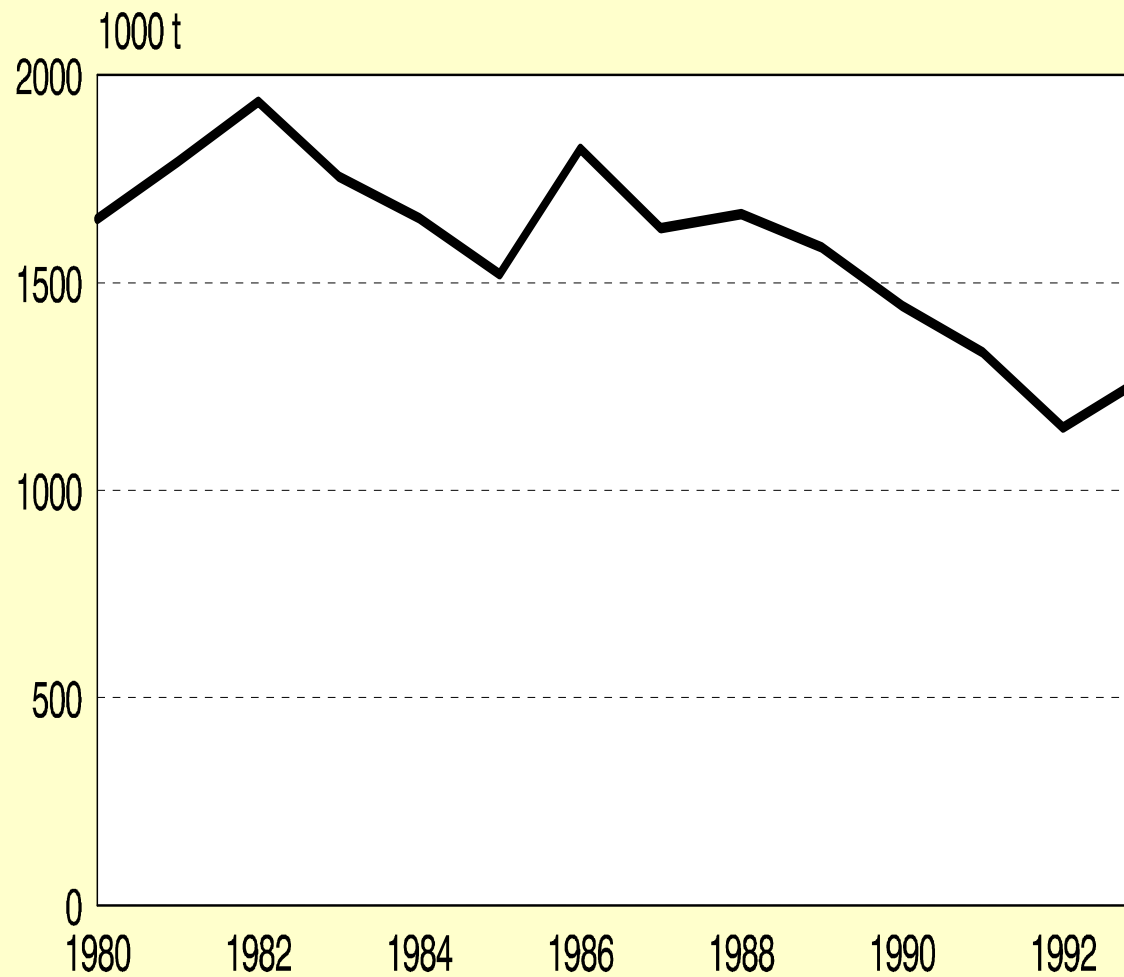
Az ábrázolás alapelvei

- Az ábra legyen egyszerű, világos.
- A statisztikai táblához hasonlóan legyen címe, lábjegyzetben jelöljük meg az adatok forrását!
- Legyen jelmagyarázat! A táblában alkalmazott minden jelölés legyen benne! Tüntessük fel az alkalmazott mértékegységeket!
- Az ábra az összes tartozékaival (cím, lábjegyzet, jelmagyarázat, táblába írt megnevezések) a szöveggörnyezettől függetlenül is legyen világos, minden részletében érthető.
- Az ábra biztosítsa az összehasonlíthatóságot! Ha koordináta-rendszert használunk, feltétlenül tüntessük fel a tengelybeosztást, az esetleges tengelymegszakítást! Rácsozással (grid) segíthetjük a leolvasás pontosságát.

Koordináta rendszerek

- Az ábrákat legtöbbször koordináta rendszerben helyezzük el. Ennek segítségével tudjuk leolvasni az ábrázolni kívánt méreteket.
- A tengelyeken tüntessük fel a skálabeosztást. Ha a beosztás a tengelyek metszéspontjától, 0-tól nem folyamatos, úgy a megszakítást két hullámvonallal jelöljük.
- A legtöbbször derékszögű koordináta rendszert használunk.

Gyümölcsstermelés alakulása Magyarországon

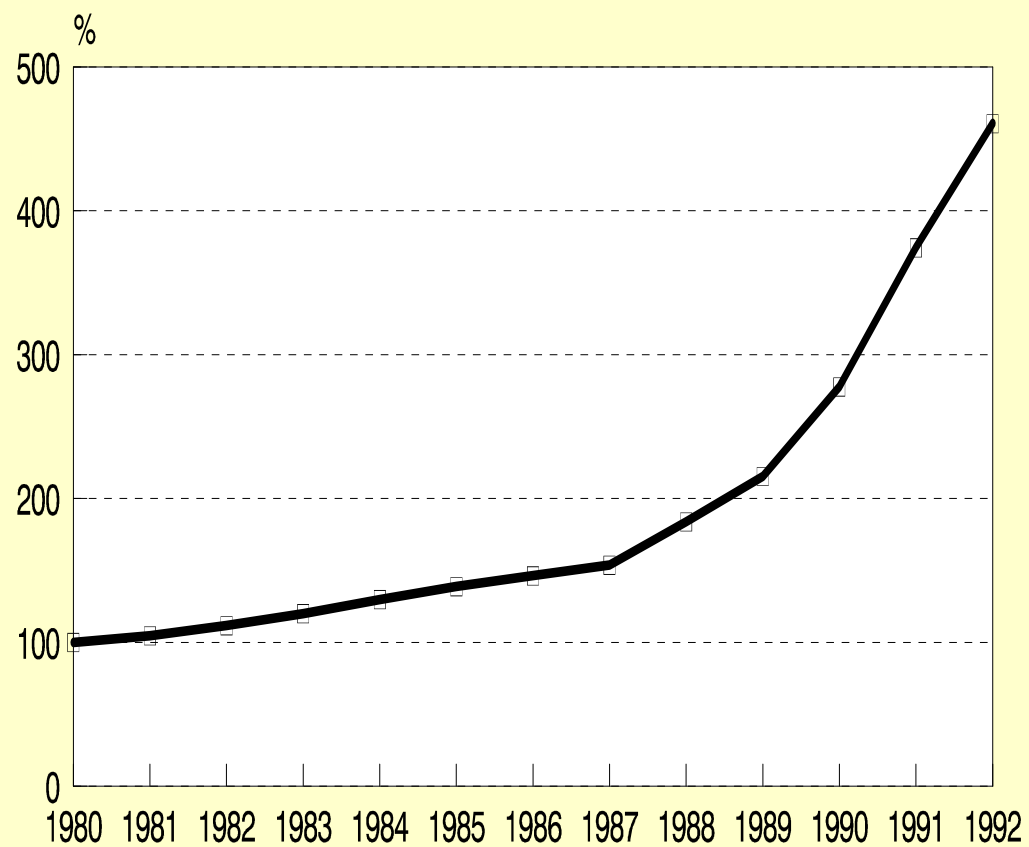

Magyar statisztikai Évkönyv 1993

Fogyasztói árindex

(1990-ig munkás-alkalmazotti)

1980=100

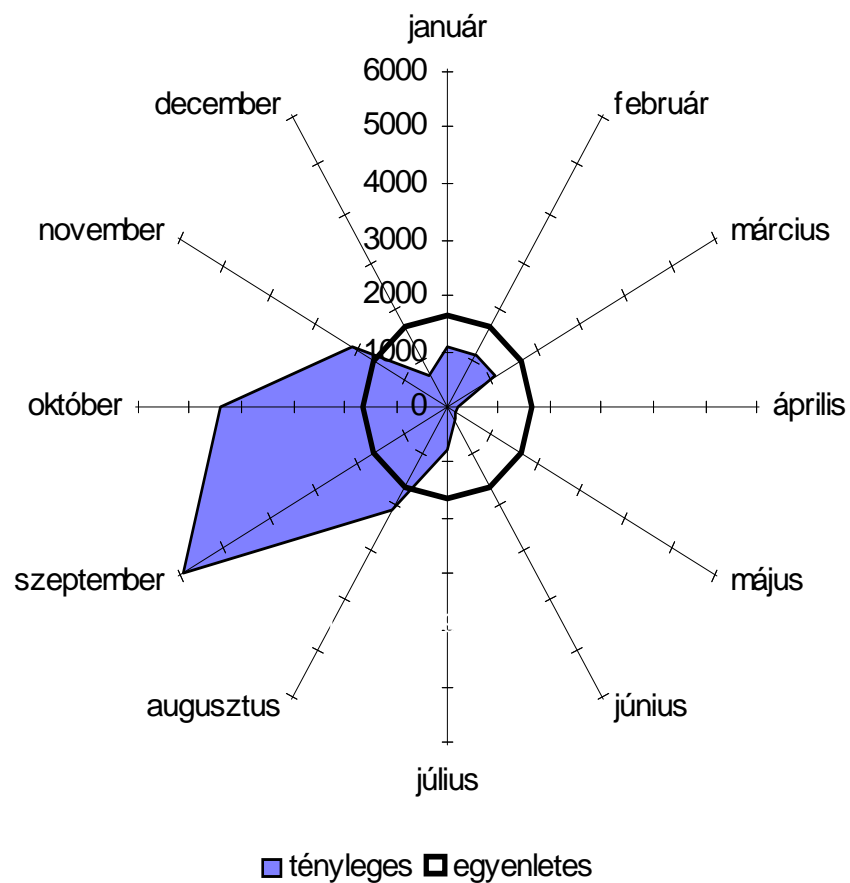
Forrás: Magyar statisztikai évkönyv

Polár koordináta rendszer

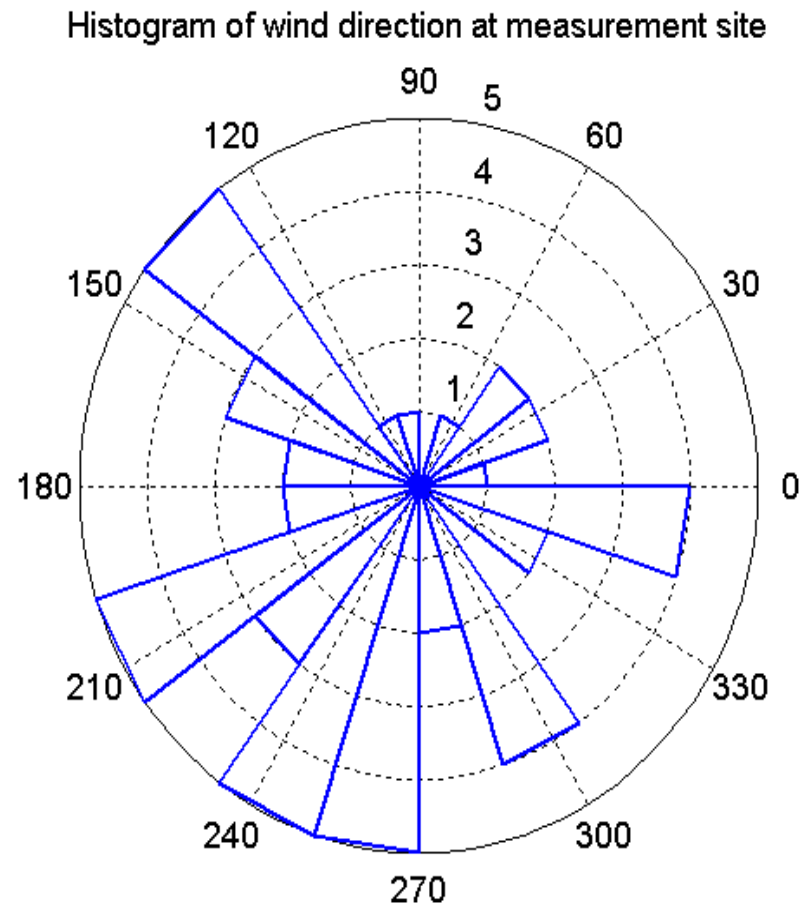
- Polár koordináta rendszerben a tengelyek más szöget zárnak be egymással, és csak a pozitív féltengelyeket szoktuk ábrázolni.
- Használatos az éven belüli szezonális ábrázolására, ahol a 12 hónapot egy-egy tengely képviseli. A szezonális hiányát jelzi, ha az adatok egy origo középpontú körön helyezkednek el. Minél nagyobb az eltérés ettől, annál erősebb a szezonális.

Polár koordináta rendszer

A vöröshagyma felvásárlás (t) alakulása, 1993

Polár koordináta rendszer - rózsa diagram

Polár koordináta rendszer

- Használatos még pl. az élelmiszerek érzékszervi vizsgálata eredményeinek közlésénél.
- Ha egy terméket több tulajdonságával jellemzünk, mindegyiket egy-egy tengelyen feltüntetve a termék minőségét jellemző poláris görbét (más szóval pókháló diagramot) kapunk.
- Ezek összehasonlítása megkönnyíti a tulajdonságok együttes figyelembe vételét.

Grafikus ábrák típusai

- vonaldiagram;
- hisztogram;
- oszlop- és szalagdiagram;
- kör- és egyéb diagram;
- kartogram (térkép);
- piktogram (jelenség "képe");

Hisztogram

A **hisztogram** olyan oszlopdiagram, amelyen az oszlopok **területe** arányos a gyakorisággal.

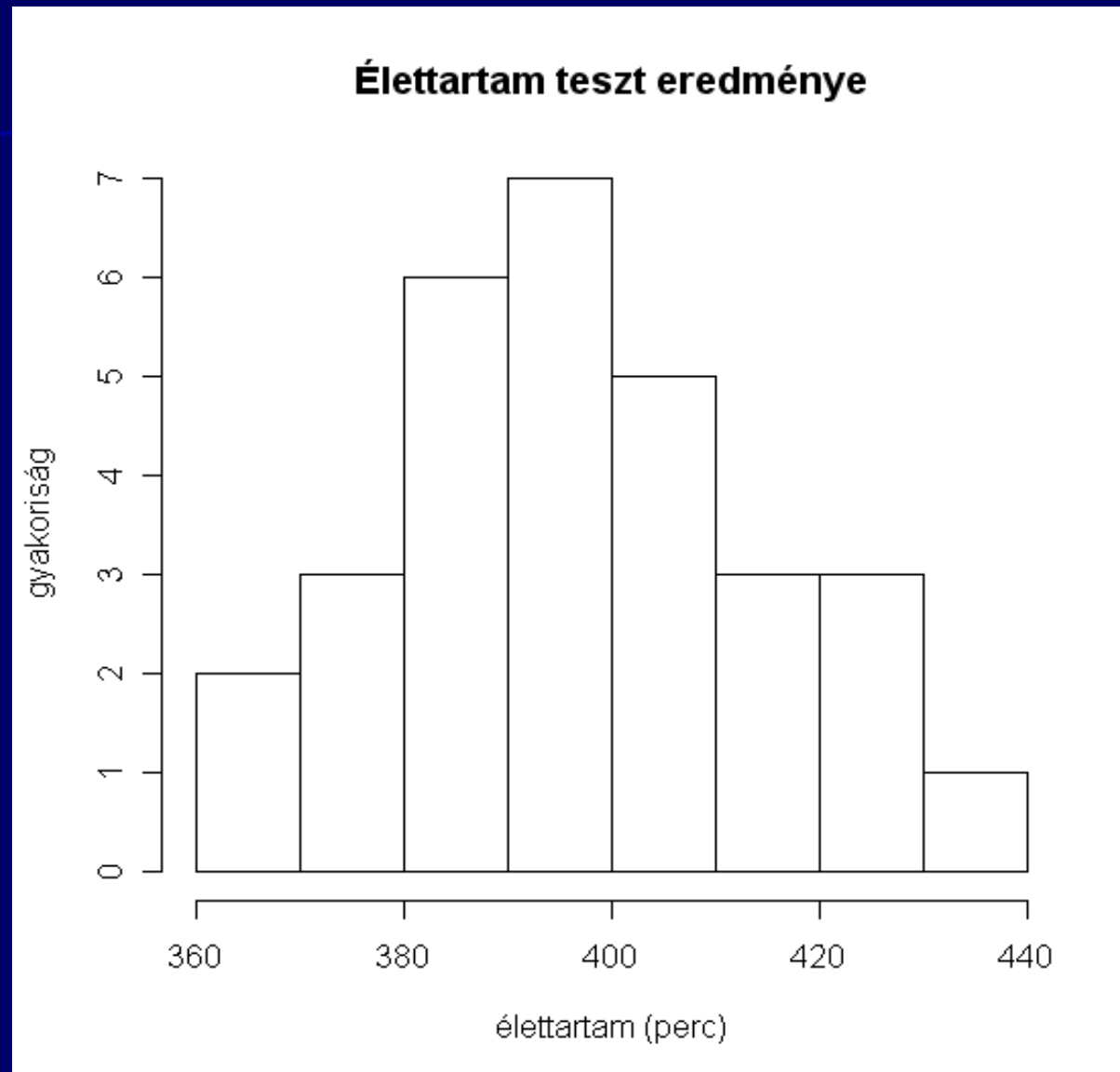
A vízszintes tengelyen: osztályközök;

A függőleges tengelyen: **sűrűség**: *egységnyi osztályközre* jutó (relatív) gyakoriság.

FIGYELEM!

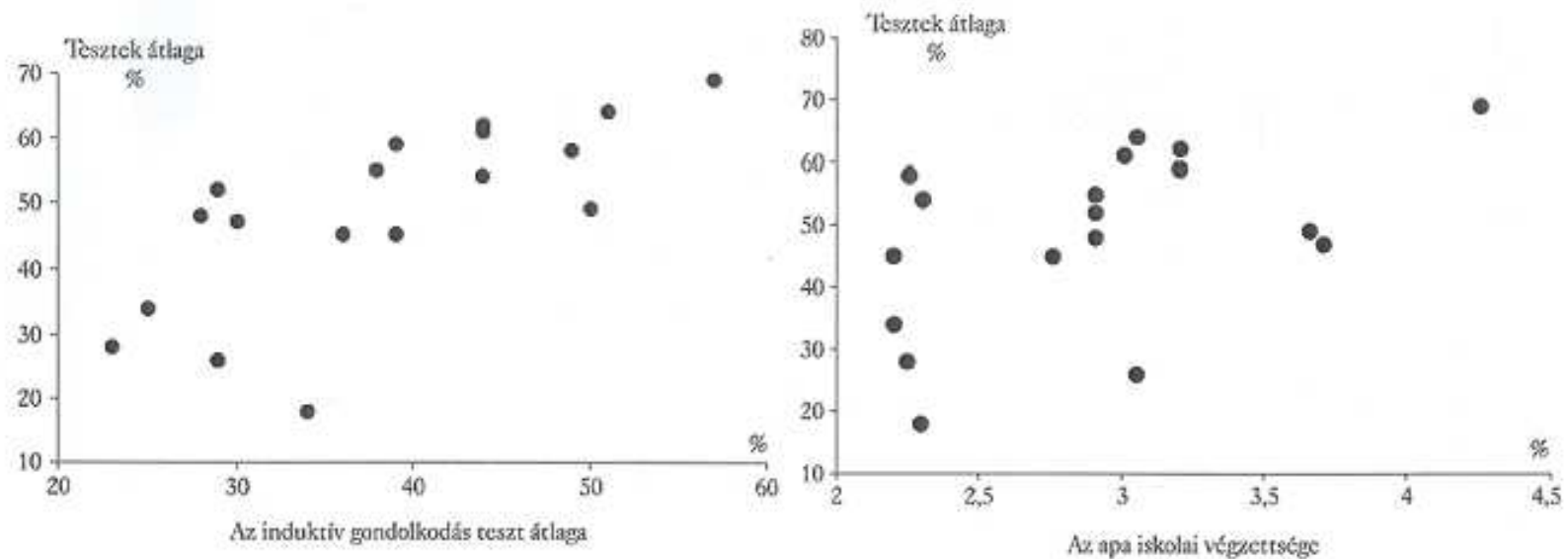
- **Nem egyenlő** osztályközök esetén csak a **sűrűség** lehet a függőleges tengelyen!
- **Egyenlő** osztályközök esetén a (relatív) **gyakoriság** is jó, mert **az** arányos a **sűrűséggel**.

Hisztogram

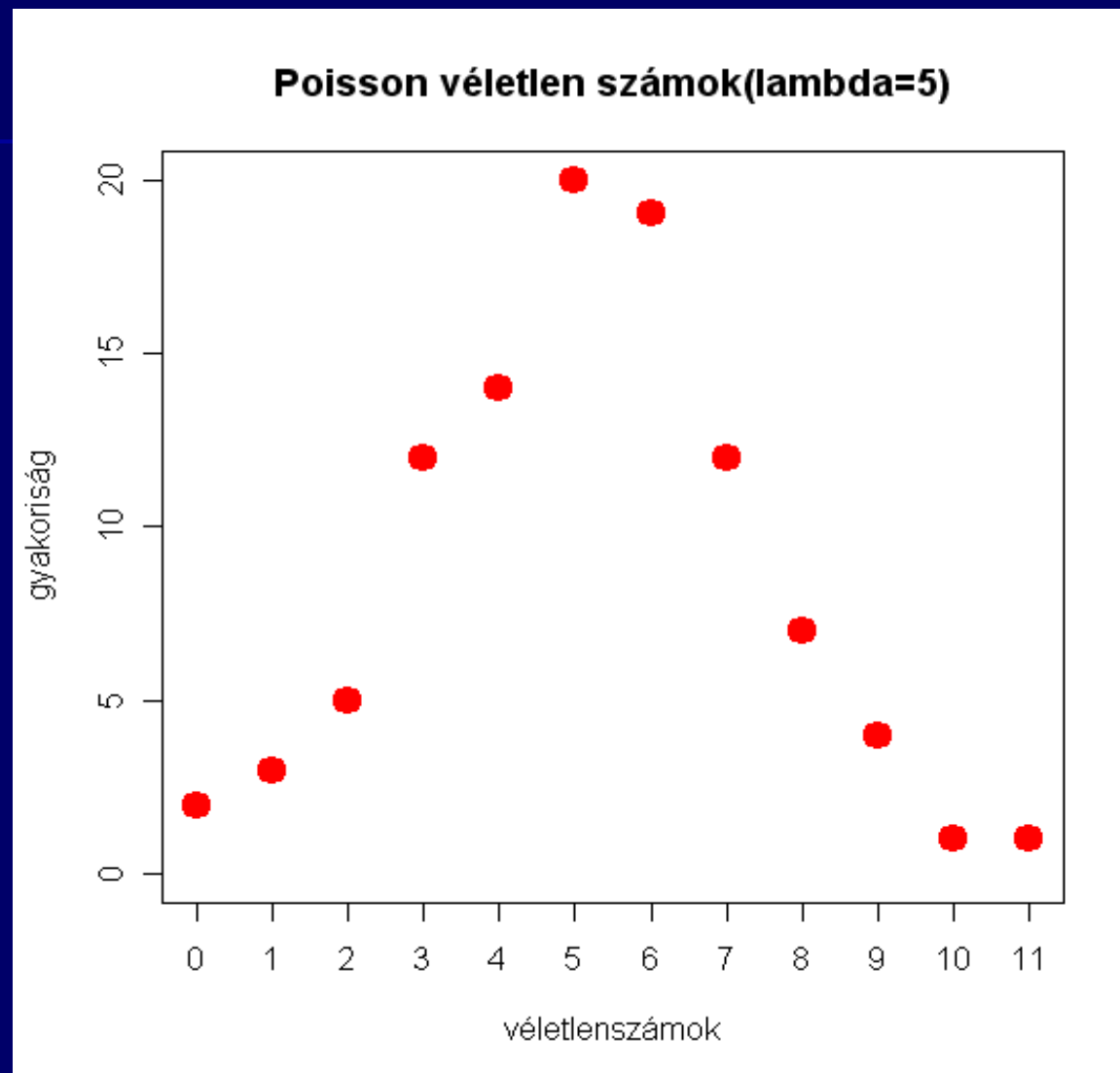

Pontdiagram

- Pontdiagram: két egymással összefüggésben lévő mennyiségi ismerv értékeinek ábrázolása koordinátarendszerben. (idő és menny. sorok)

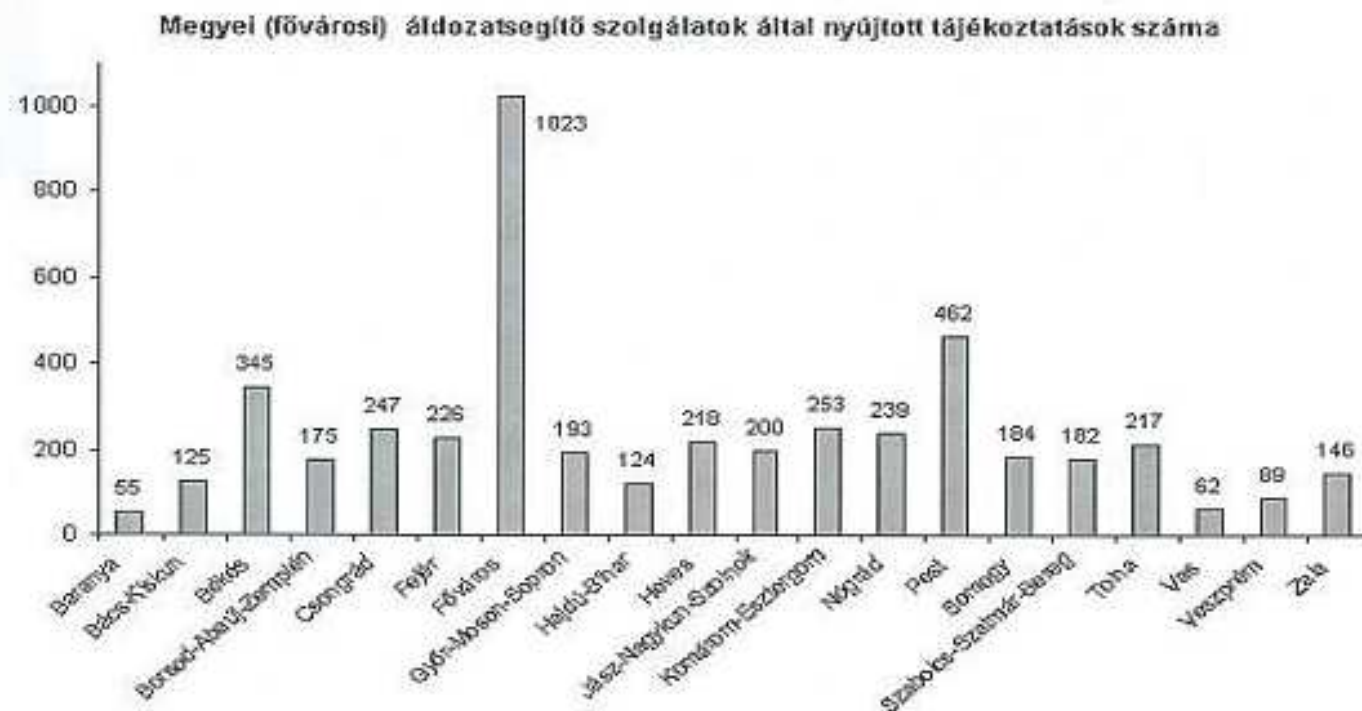

Pontdiagram

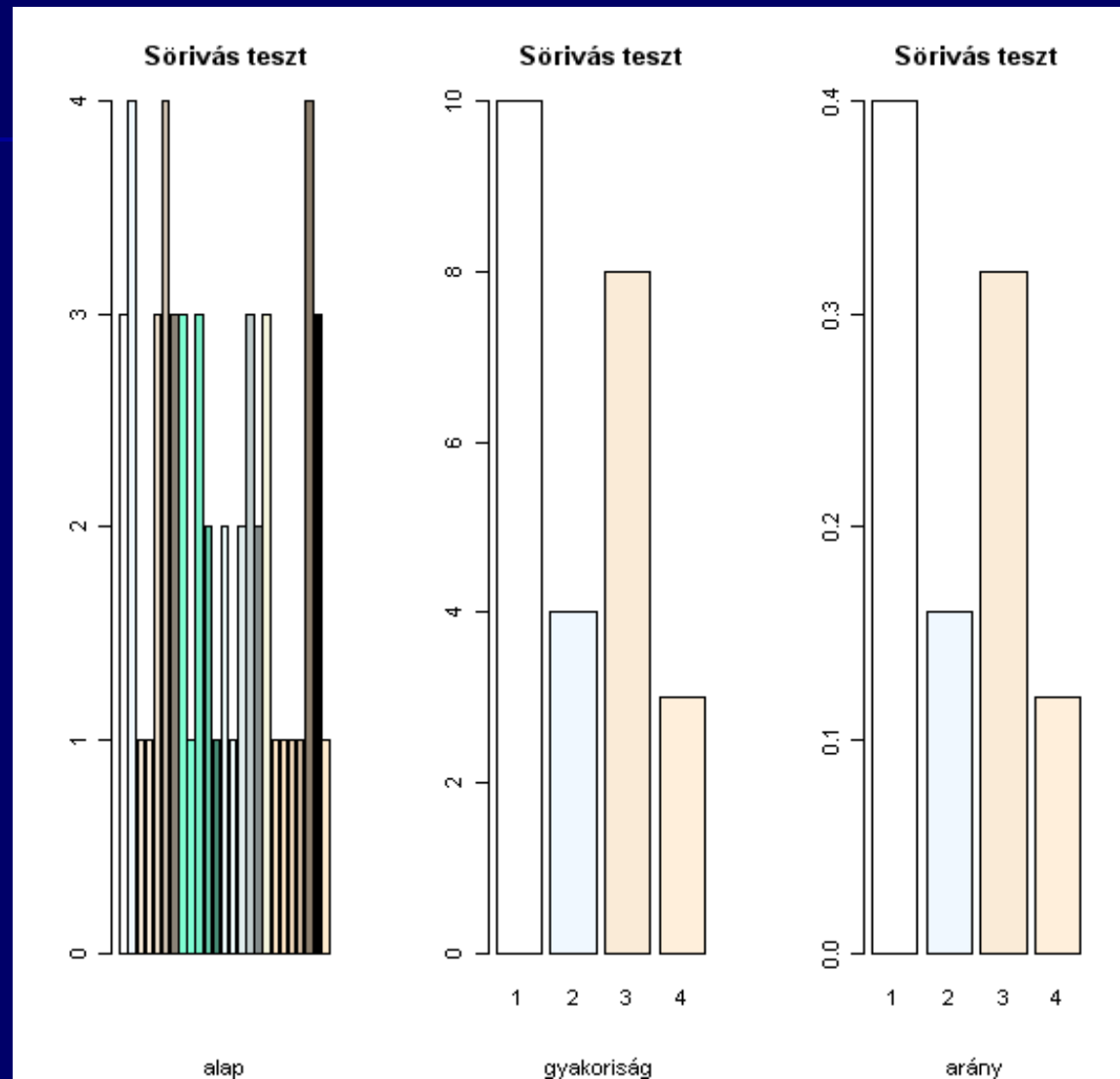

Oszlopdiagram

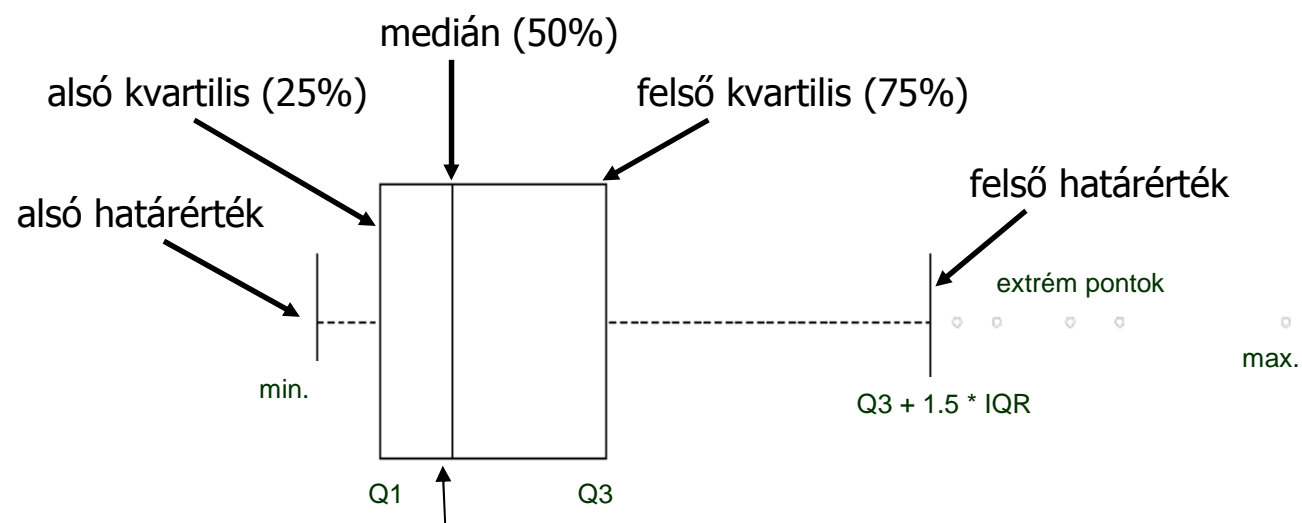
- Oszlopdiagram: összehasonlítás az oszlopok magasságával. (összehasonlítás)

Oszlopdiagram

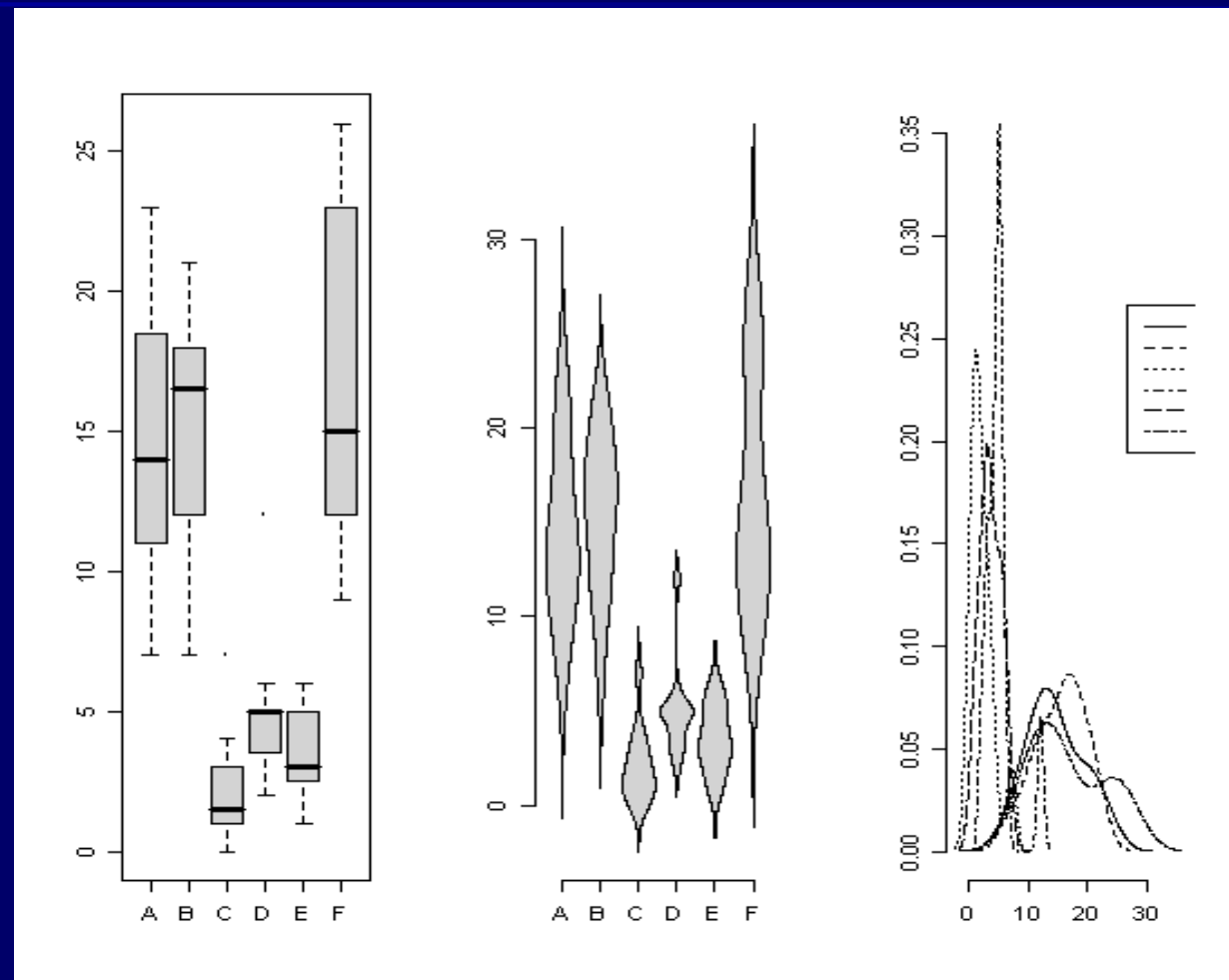

Box-plot ábrázolás

A violindiagram ábrázolása a boxplot és a sűrűségdiagram társaságában

Egy grafikus ábra szerkesztésének a szabályai

- ❑ Ki kell választani a legmegfelelőbb ábrázolási módot;
- ❑ A kiválasztott grafikus ábra legyen egyszerű, világos, áttekinthető, kifejező;
- ❑ A kiválasztott ábra segítse elő az általa kifejezett jelenségek arányainak, összefüggéseinek helyes megértését;
- ❑ Minden grafikon két részből álljon:
  - ábra;
  - magyarázó jelölések (cím, skála, jelmagyarázat);
  - esetleges lábjegyzet;

Vonaldiagram

- Hézagmentes, egyenlő közű idősorok és azonos csoportközű mennyiségi sorok ábrázolására szolgál.
- Lényeges a helyes léptékarány megválasztása.
- Gyakran előfordul, hogy egy grafikus ábrán vizsgáljuk több egymással összefüggő jelenség alakulását.
- Abszolút adatok helyett célszerűbb közös bázisból kiindulni.

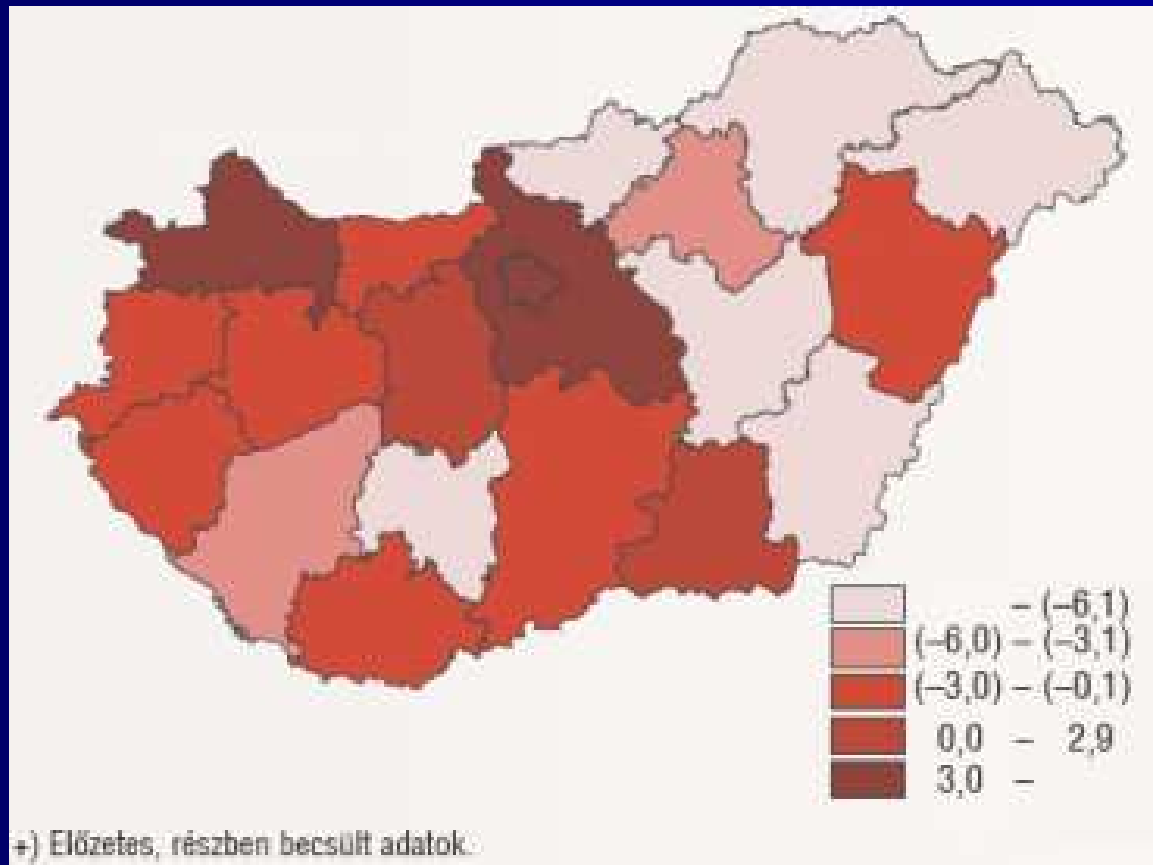
Oszlop- és szalagdiagram

- A leíró sor kivételével bármely statisztikai sort ábrázolhatjuk ilyen módon.
- Célszerű egyenlő alapú oszlopokkal végezni az elemzést, mert így az adatok közötti arányt az oszlopok magassága érzékelteti.
- Idősorok ábrázolásánál vonaldiagram helyett ezt a formát akkor használjuk, ha
  - ☐ csak néhány időszakra vonatkozó adat áll rendelkezésre;
  - ☐ nem hézagmentes idősor alapján végezzük az ábrázolást;
  - ☐ nem egyenlő időközökre vonatkozó adatokat hasonlítunk össze;

Kartogram, illetve kartodiagram

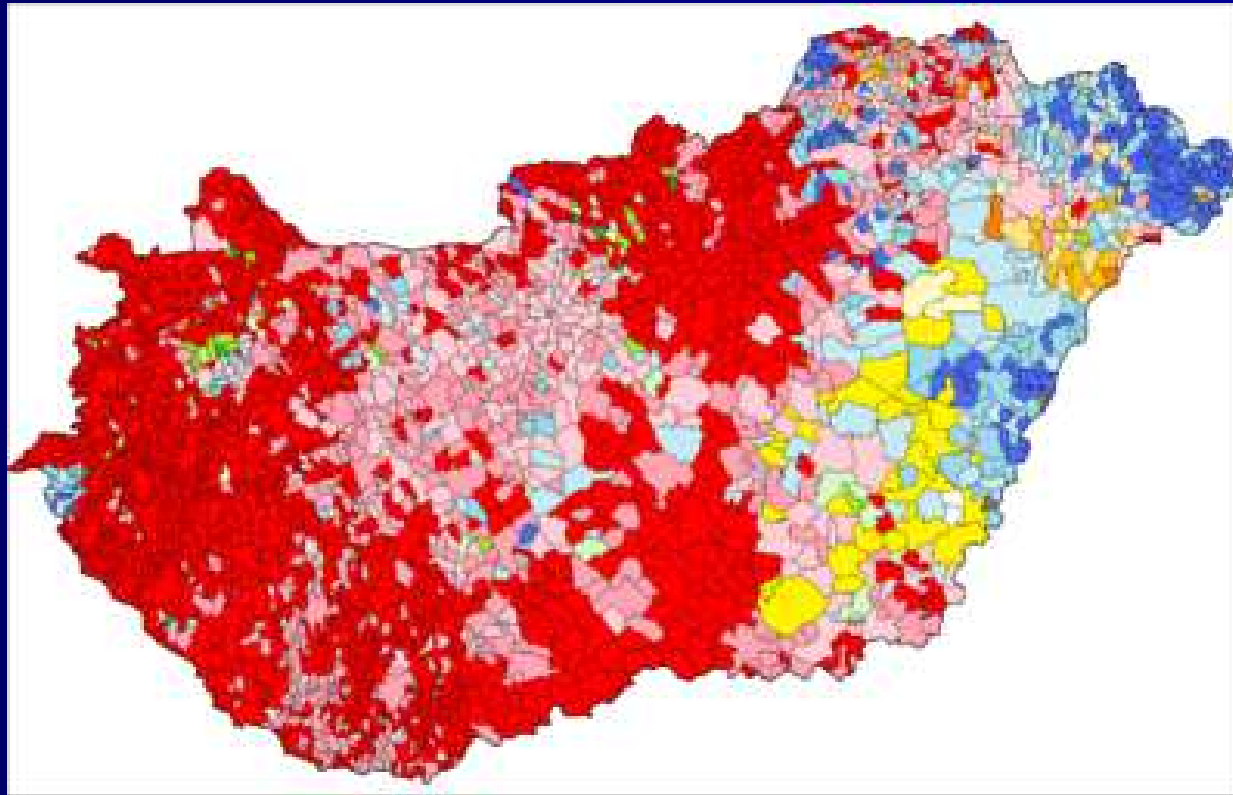
- Ezt a fajta ábrázolási módot területi sorok elemzésénél alkalmazzák, ha a területi adatok teljesek.
- Az ábrázolás lényege, hogy **a térképen a területi egységek valamilyen jellemzőjét ábrázoljuk különböző színezéssel, vonalazással.**
- **Kartodiagram** esetén a mennyiségi adat egy felületre, a térkép meghatározott területére vonatkozik. A vonatkoztatási terület bármilyen nagyságú lehet: általában statisztikai, közigazgatási területegység. A diagramot úgy kell elhelyezni a területen belül, hogy a hovatartozása egyértelműen, könnyen felismerhető legyen. Kis felület esetén annak közelébe, nagyobb felületnél annak súlypontjába helyezzük.

- **Kartogram** – a színezés jelzi az adott mutató nagyságát;

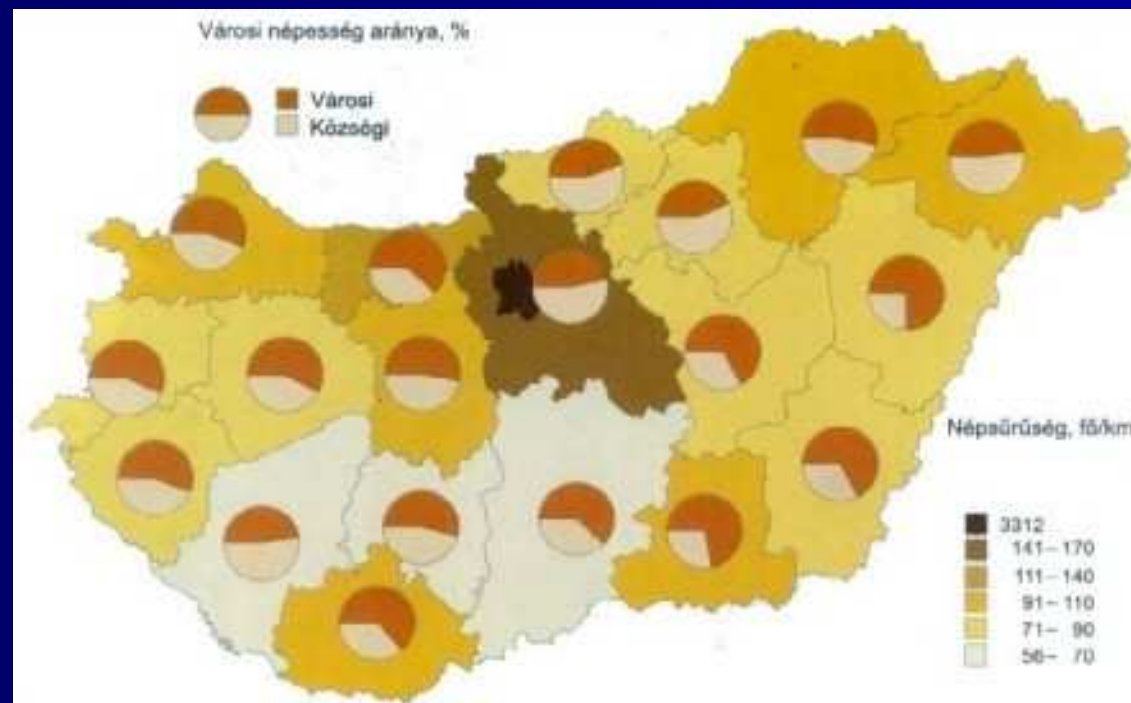
Ezer lakosra jutó belföldi vándorlási különbözet 2009 (Forrás: Statisztikai tükör 2010/42)

- **Kartogram** – a színezés jelzi az adott mutató minőségét

A legnagyobb vallási csoportok Magyarországon. A **piros** és **rózsaszín**: római katolikus; **kék**: református; **zöld**: evangélikus; **barna**, vagy **narancssárga**: görög katolikus; **citromsárga**: a többség vallási közösséghez nem tartozik (2001).

- **Kartodiagram** – A térkép különböző pontjain diagramokat helyeznek el, ezzel szemléltetve a mutató nagyságát

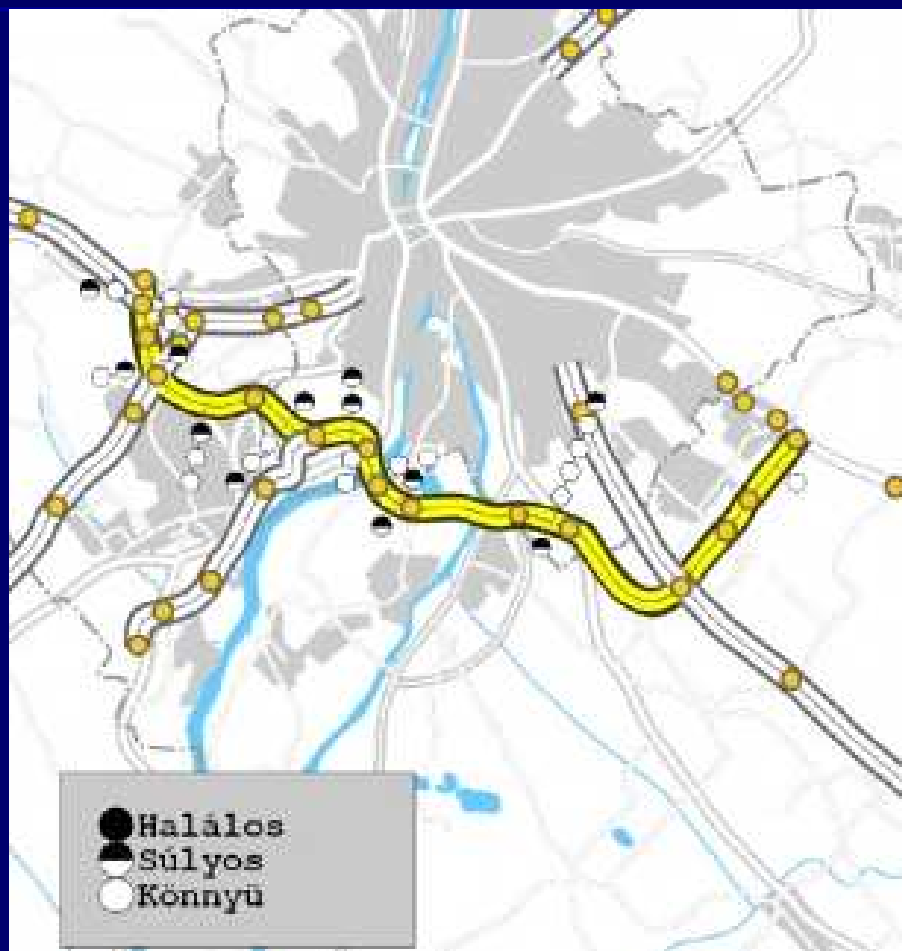

A népsűrűség és a városi népesség aránya 2002 január 1 (Forrás: sdt.sulinet.hu)

Ponttérkép

- **Ponttérkép** – egyfajta sűrűségi mutató, a pontok mennyisége jelzi a mutató nagyságát

M0 autóbaleseti ponttérkép 2007. I-VIII. hó (Forrás: www.police.hu)

Piktogram

- Ez az ábrázolási fajta (egy fogalmat megjelenítő jel) az adatok közötti arányt, a jelenséget ábrázoló "képek" területének egymás közötti arányával fejezik ki.
Pl. közlekedési útjelző táblák; tájékoztató ábra, melyet felirat helyett alkalmaznak); képírásban használt jel);

Piktogram

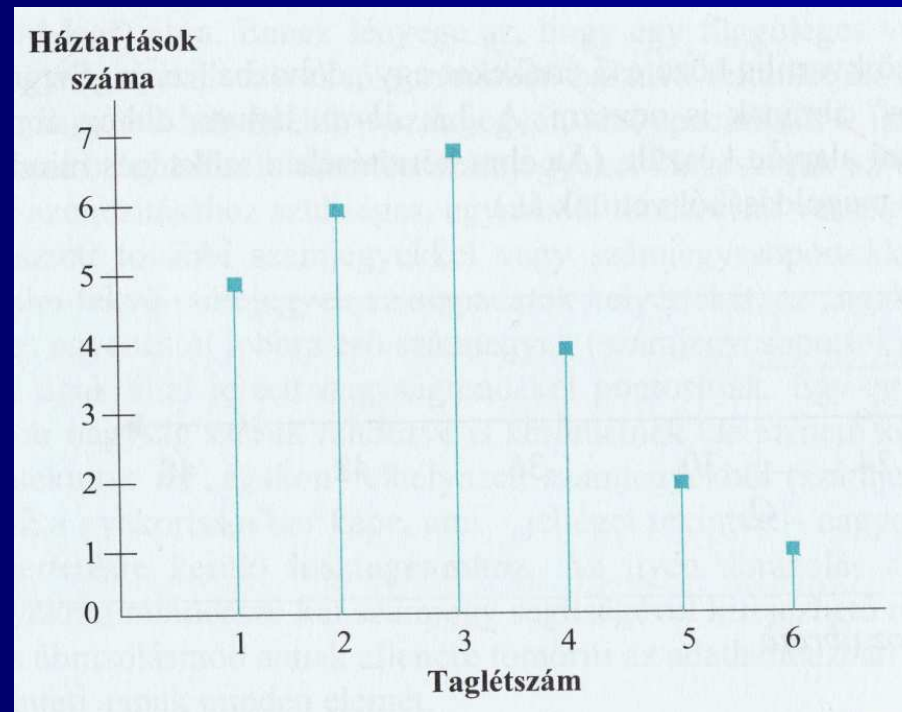
- Piktogram:
figurális
ábrázolás, mely
a jelenséget
megtestesítő
különböző
nagyságú
figurák alapján
fejezi ki a
nagyságrendi
relációt.

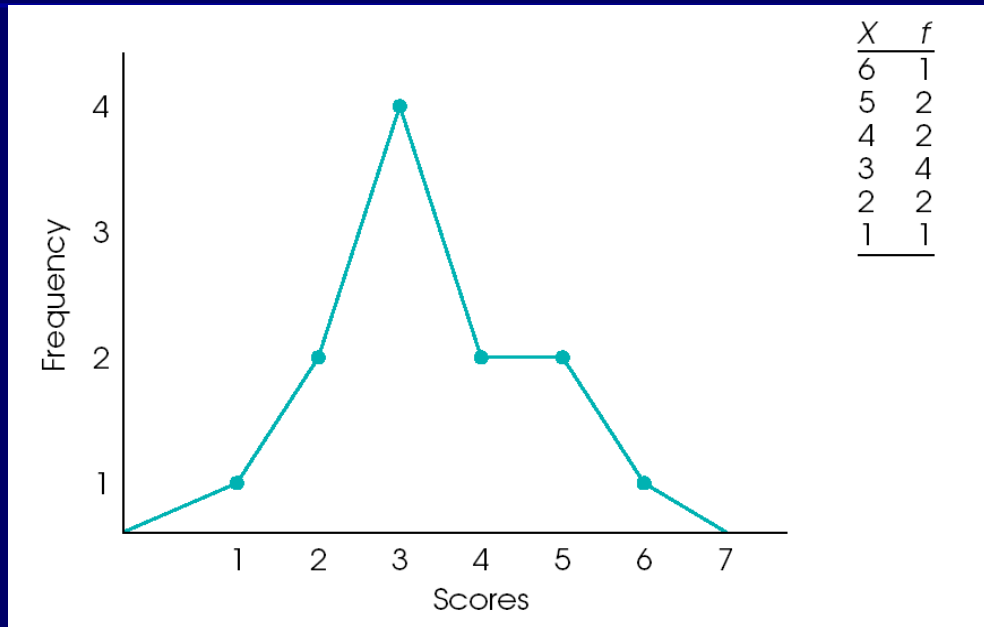
Gyakorisági eloszlások ábrázolása

Pálcika diagram;

- Néhány értéket felvevő diszkrét mennyiségi ismérvek esetében;

Gyakorisági poligon (1)

A smoothed out histogram

Make a point representing f of each value

Connect dots

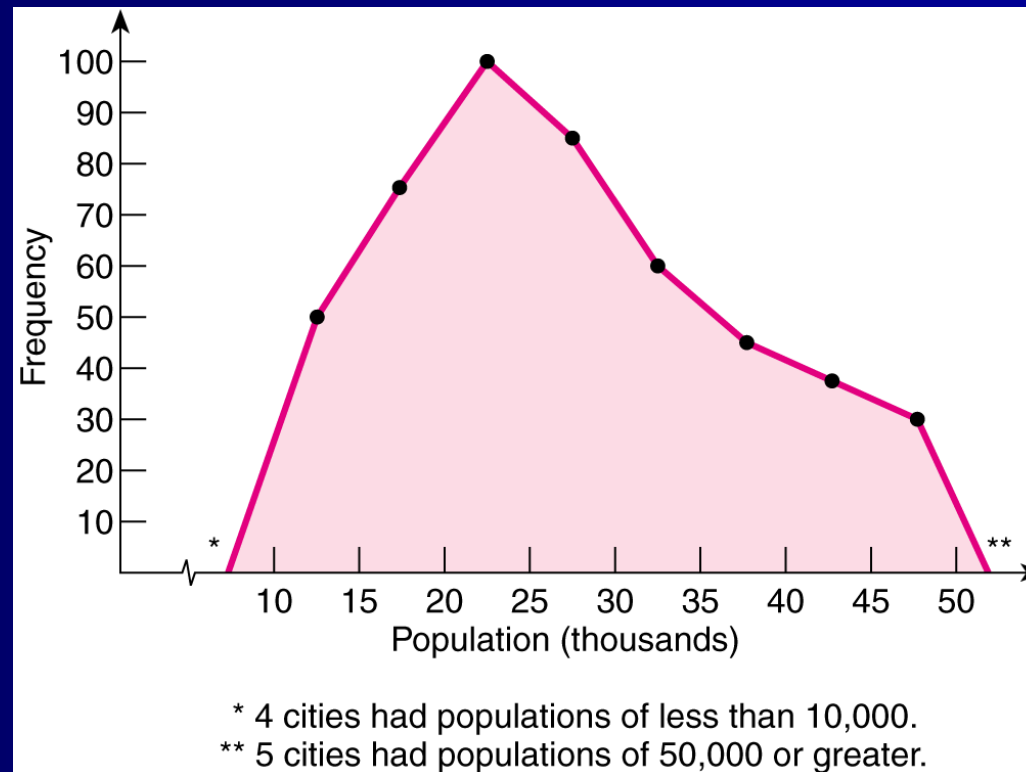
Anchor line on x axis

Useful for comparing distributions in two samples (in this case, plot p rather than f)

Gyakorisági poligon (2)

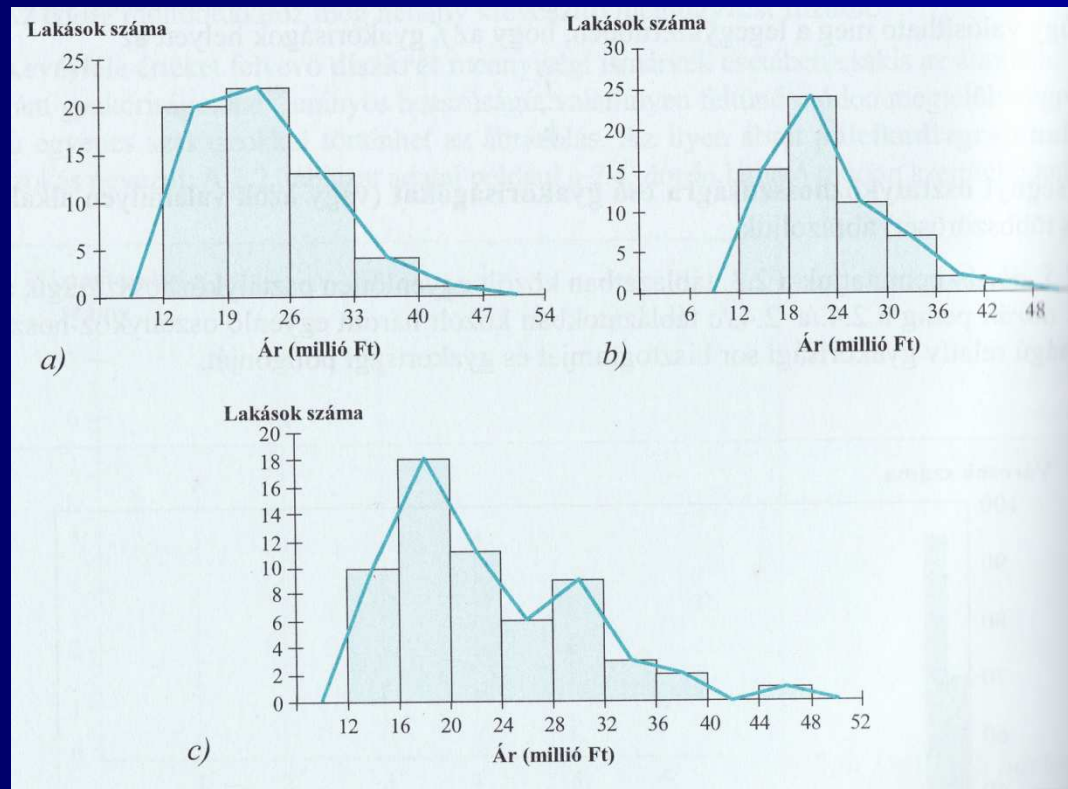
■ Frequency Polygons

- Depicts information from a frequency table or a grouped frequency table as a **line graph**

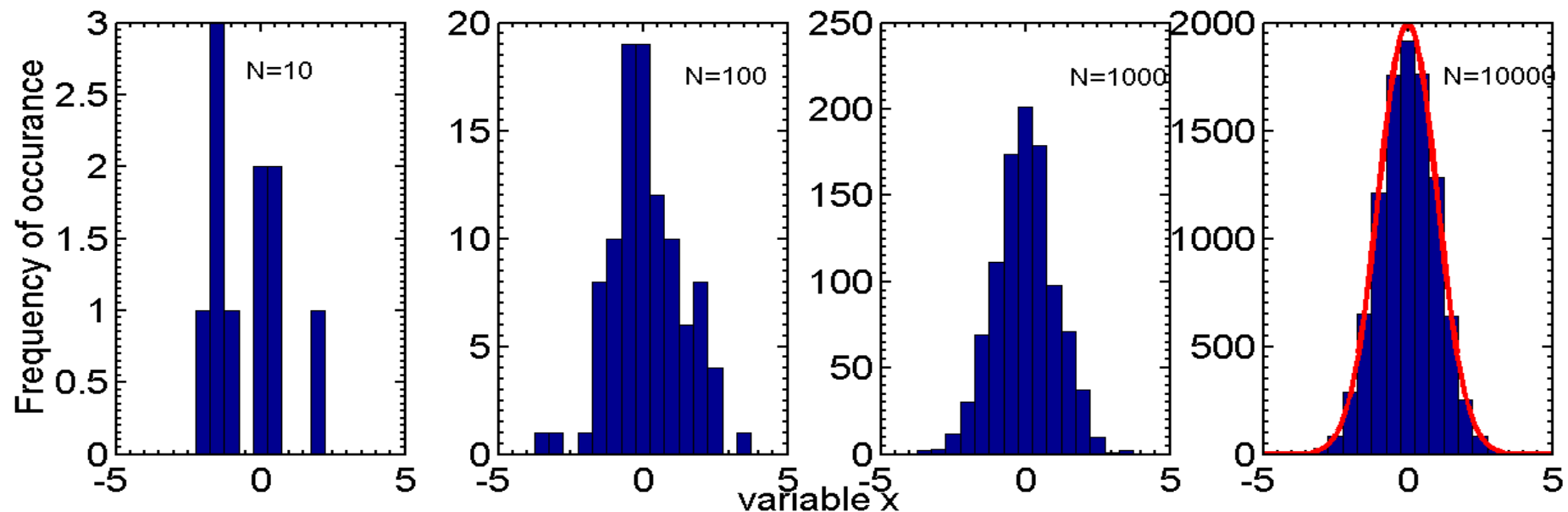

Hisztogram, poligon

- Az oszlopok területe arányos kell, hogy legyen az ábrázolt gyakorisággal.
- Eltérő osztályköz hosszúság esetén az f_i gyakoriságok helyett **az f_i/h_i egységnyi osztályköz hosszúságára eső gyakoriságokat ábrázoljuk.**

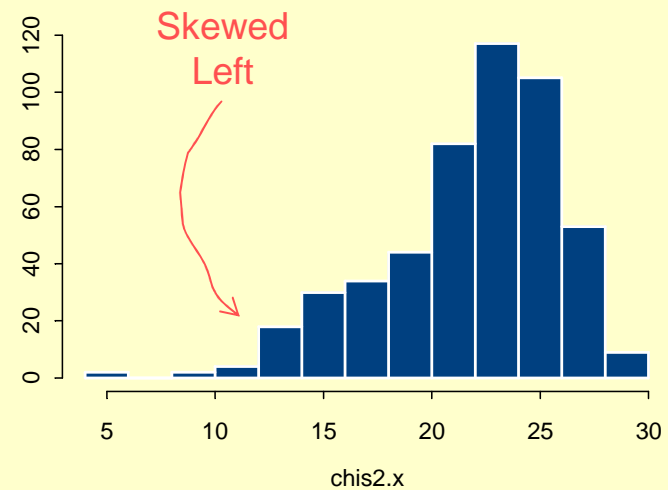
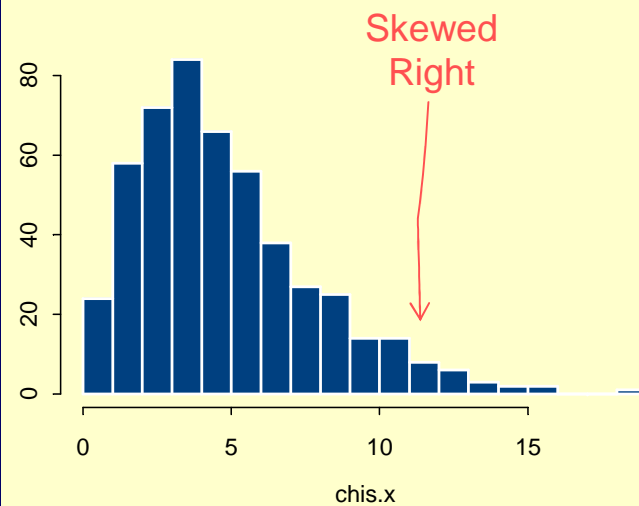
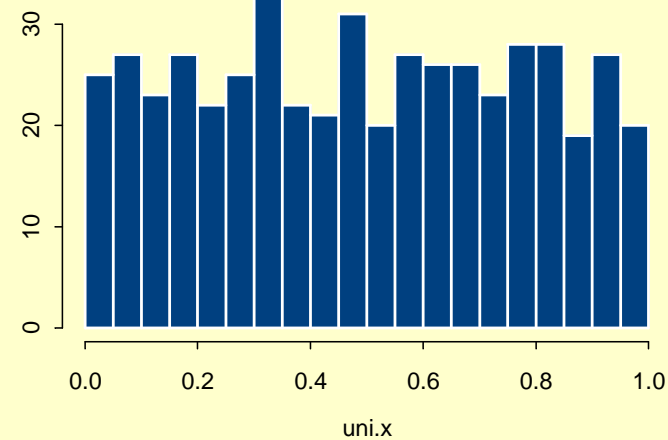
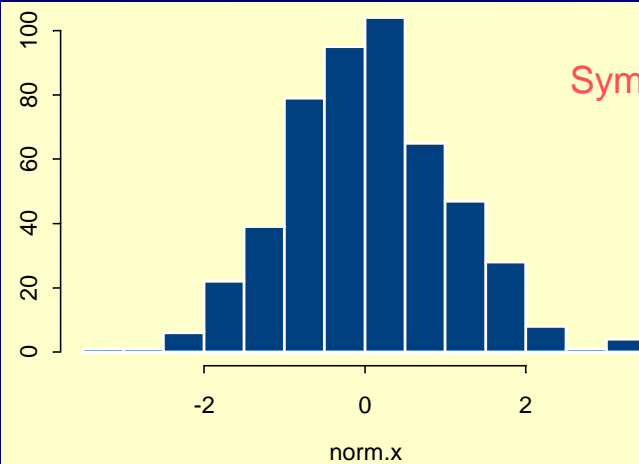
Véletlen hibák gyakorisági eloszlása - oszlopdiagram, hisztogram

- ❖ As number of measurements increases the distribution becomes more stable;
  - The larger the effect the fewer the data you need to identify it;
- ❖ Many measurements of continuous variables show a bell-shaped curve of values, known as a Gaussian distribution.

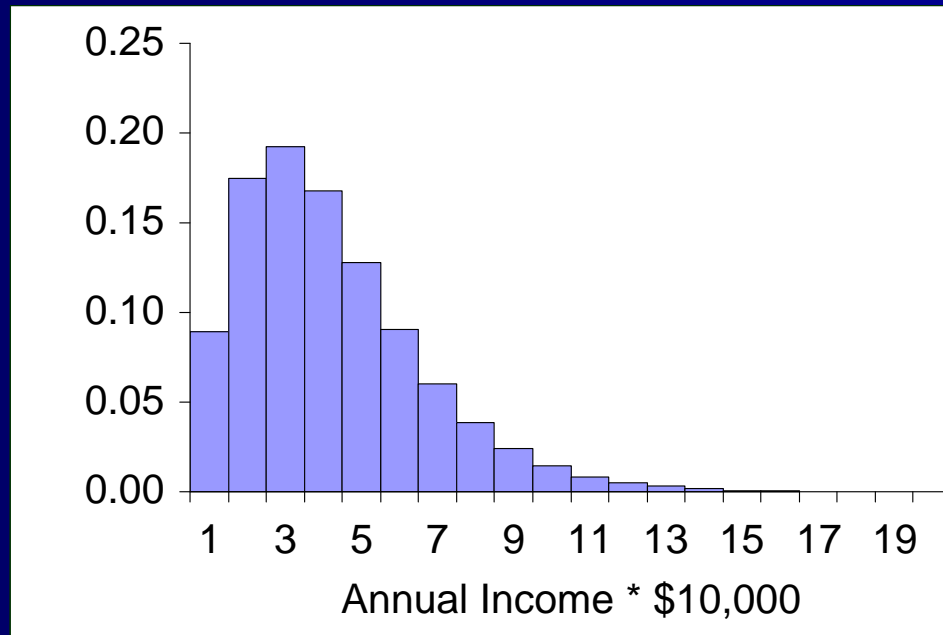

Szimmetrikus, vs. ferde

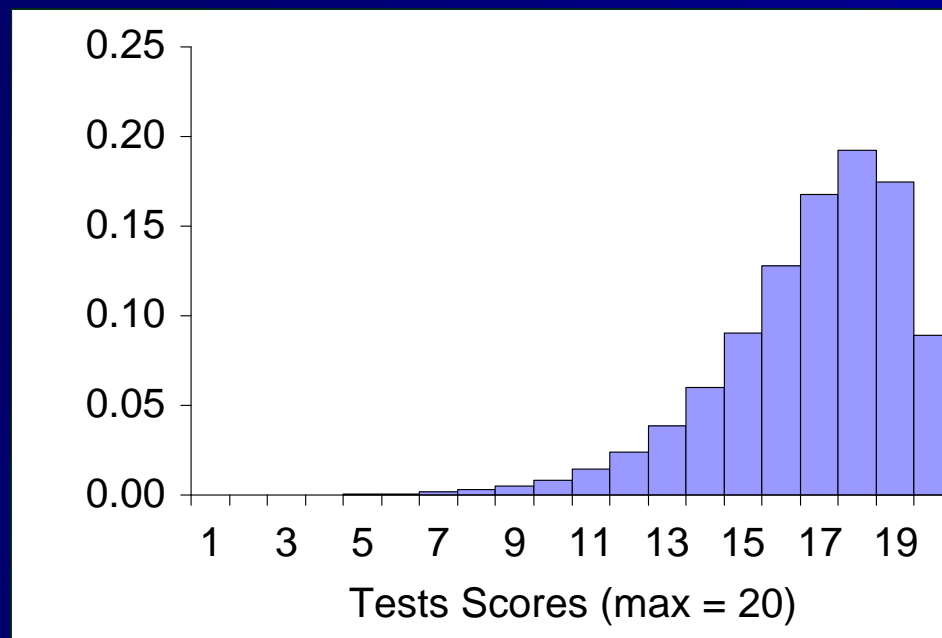
Ferde gyakorisági eloszlás

- Positively skewed;
  - Skewed right;
  - Tail trails to the right;
  - *** *The skew describes the skinny end* ***

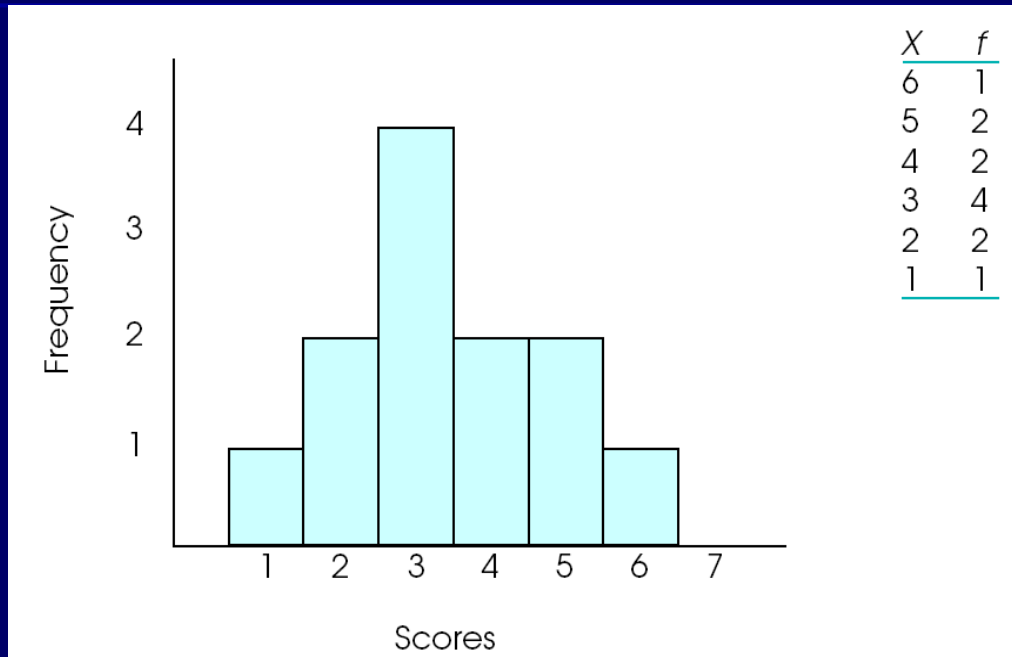

Ferde gyakorisági eloszlás

- Negatively skewed;
  - Skewed left;
  - Tail trails to the left;

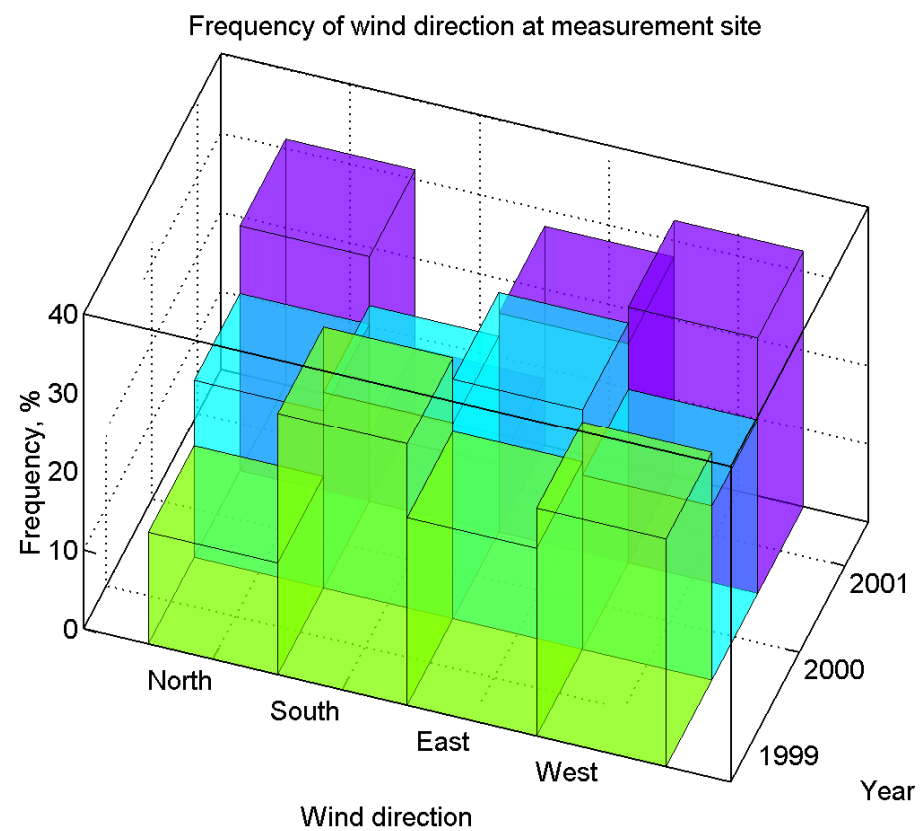

Egyváltozós hisztogram

- f on y axis (could also plot p or %)
- X values (or midpoints of class intervals) on x axis
- Plot each f with a bar, equal size, touching
- ***No gaps between bars***

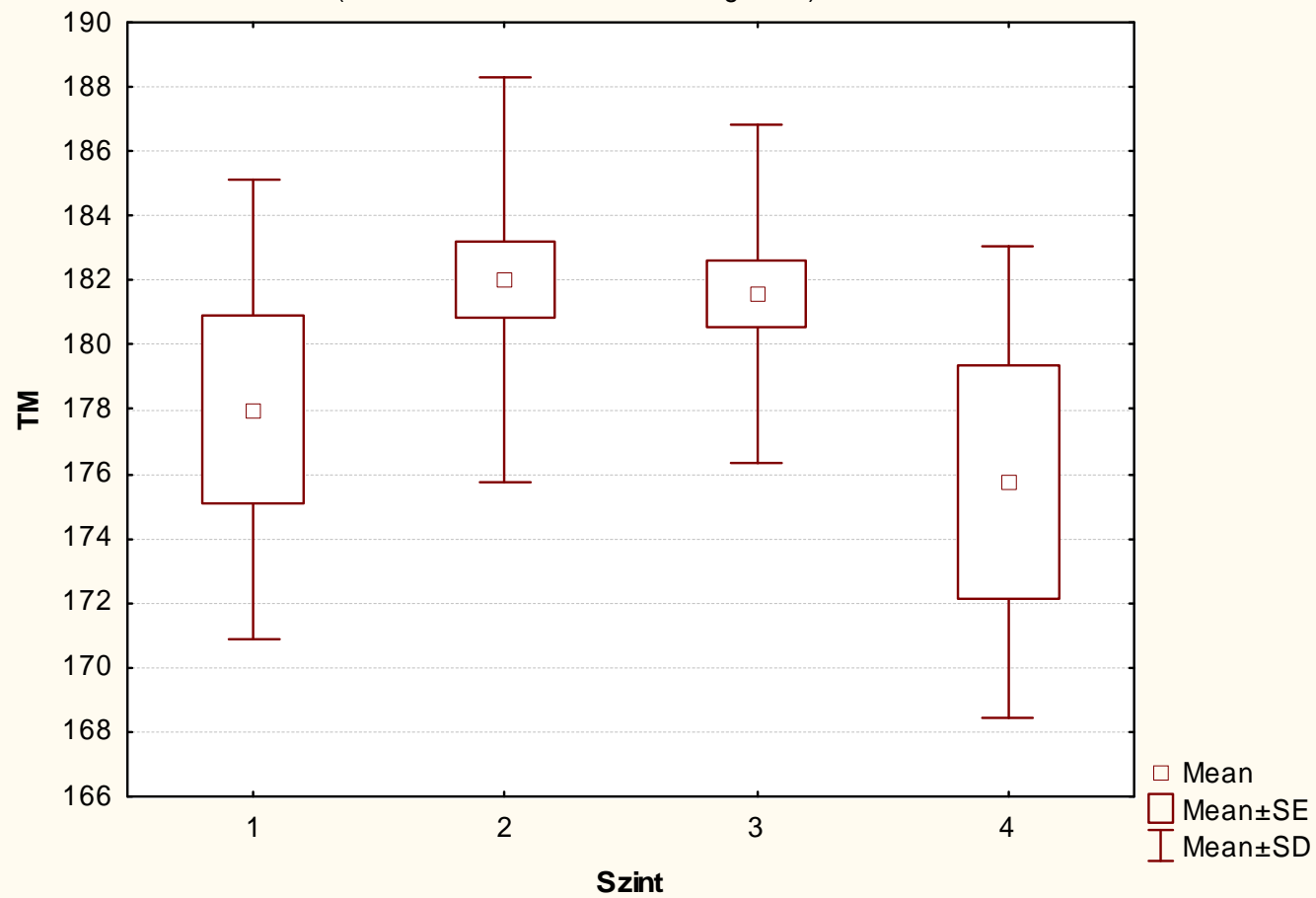
Kétváltozós hisztogram

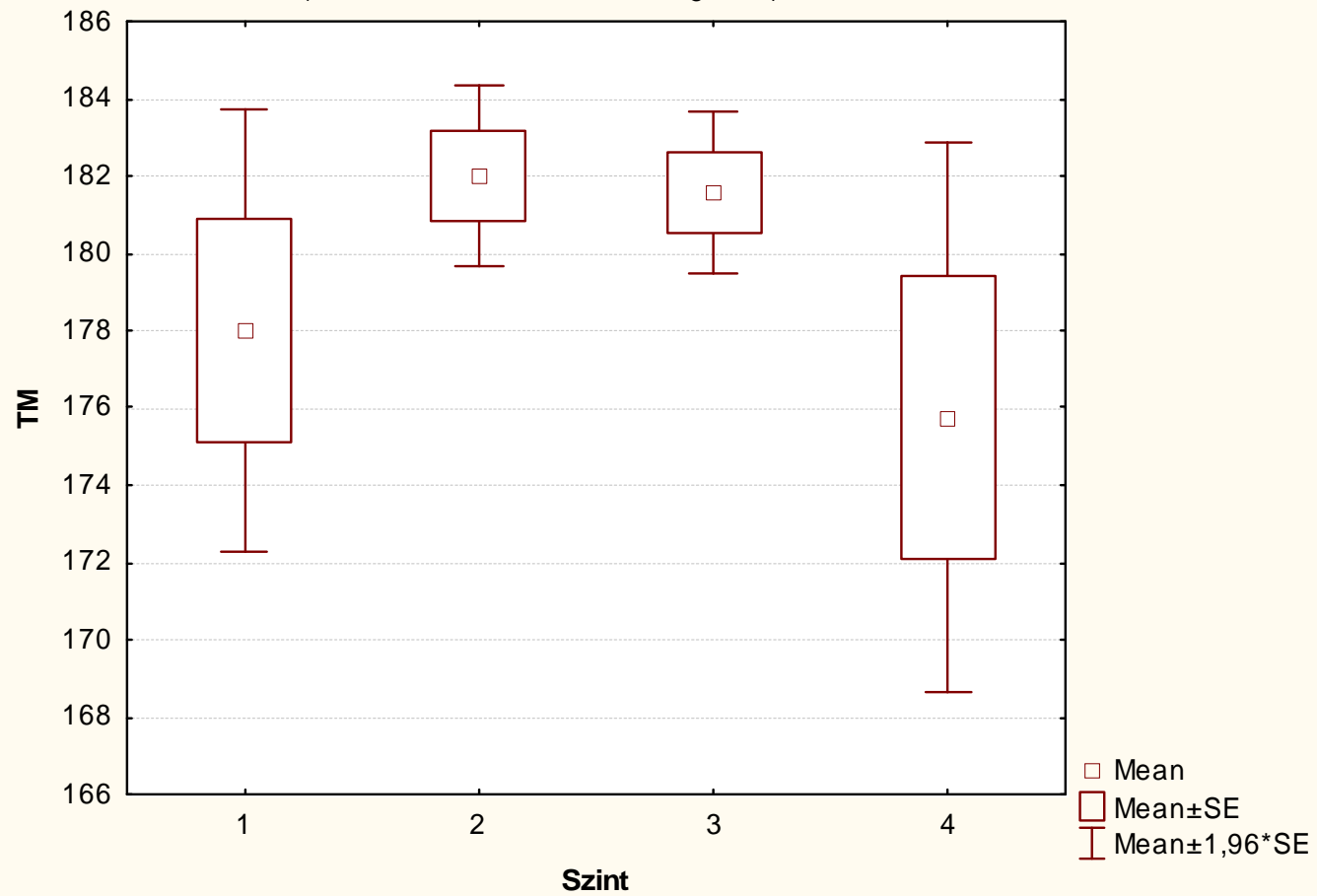
Box plot (doboz ábra)

- Az eredmények ábrázolásakor a diagramokon az átlagot és az átlag hibáját, vagy a szórást szokták feltüntetni.
- A statisztikai programokban ezt általában külön be lehet állítani, egyes grafikon típusok pedig mindkét értéket képesek megjeleníteni.
- Az értékeket $\pm$ értelemben értelmezzük és általában így is ábrázoljuk.

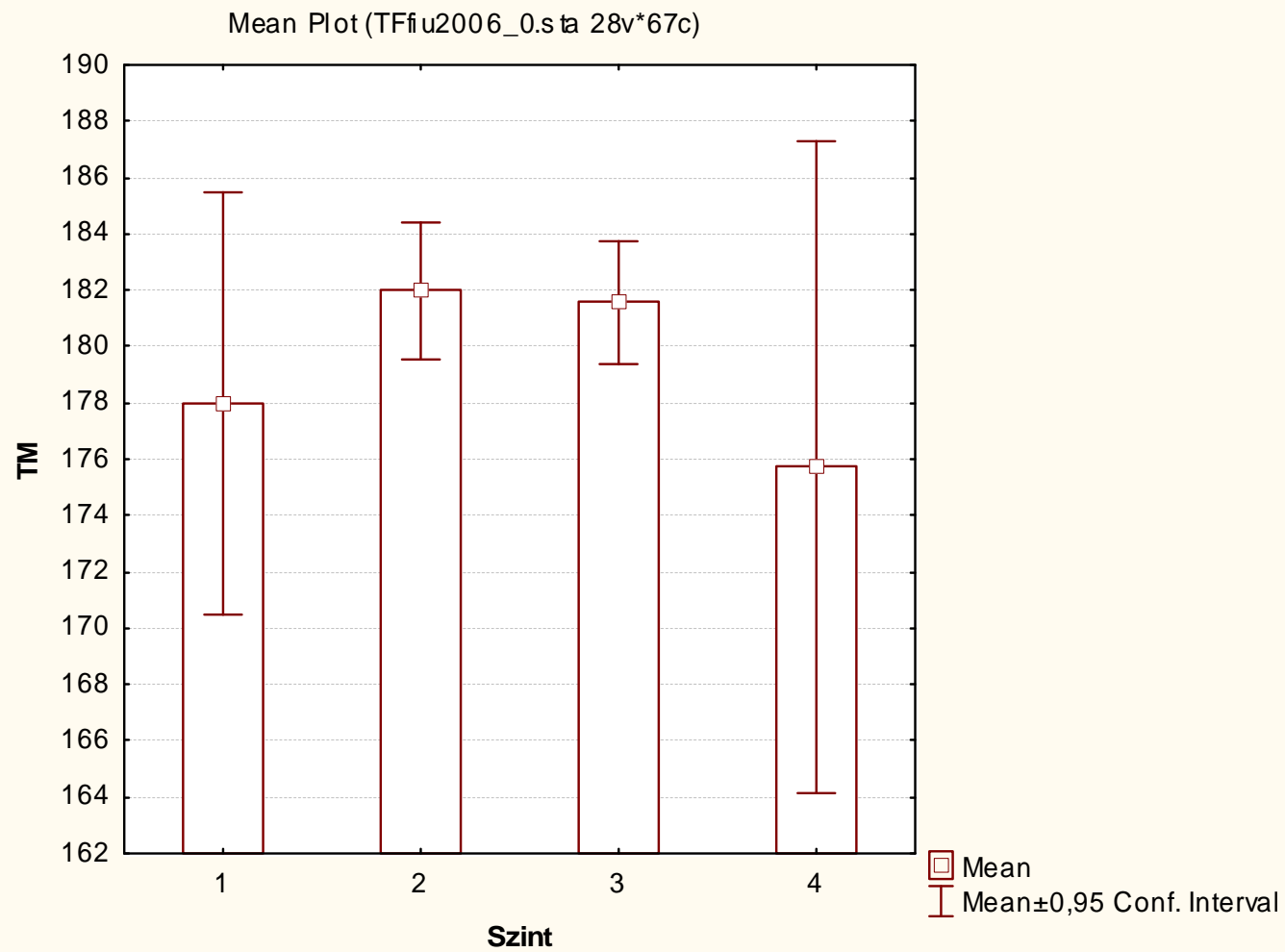
Categ. Box & Whisker Plot: **TM**
(Casewise deletion of missing data)

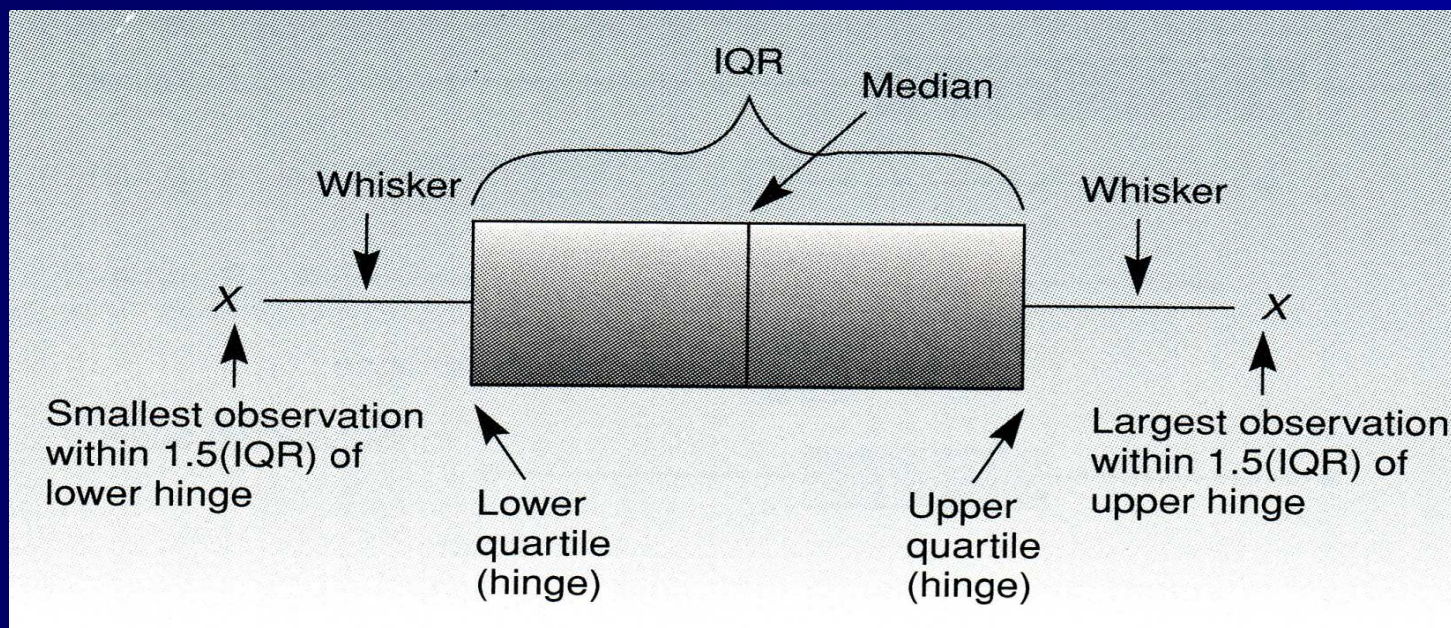
Categ. Box & Whisker Plot: **TM**
(Casewise deletion of missing data)

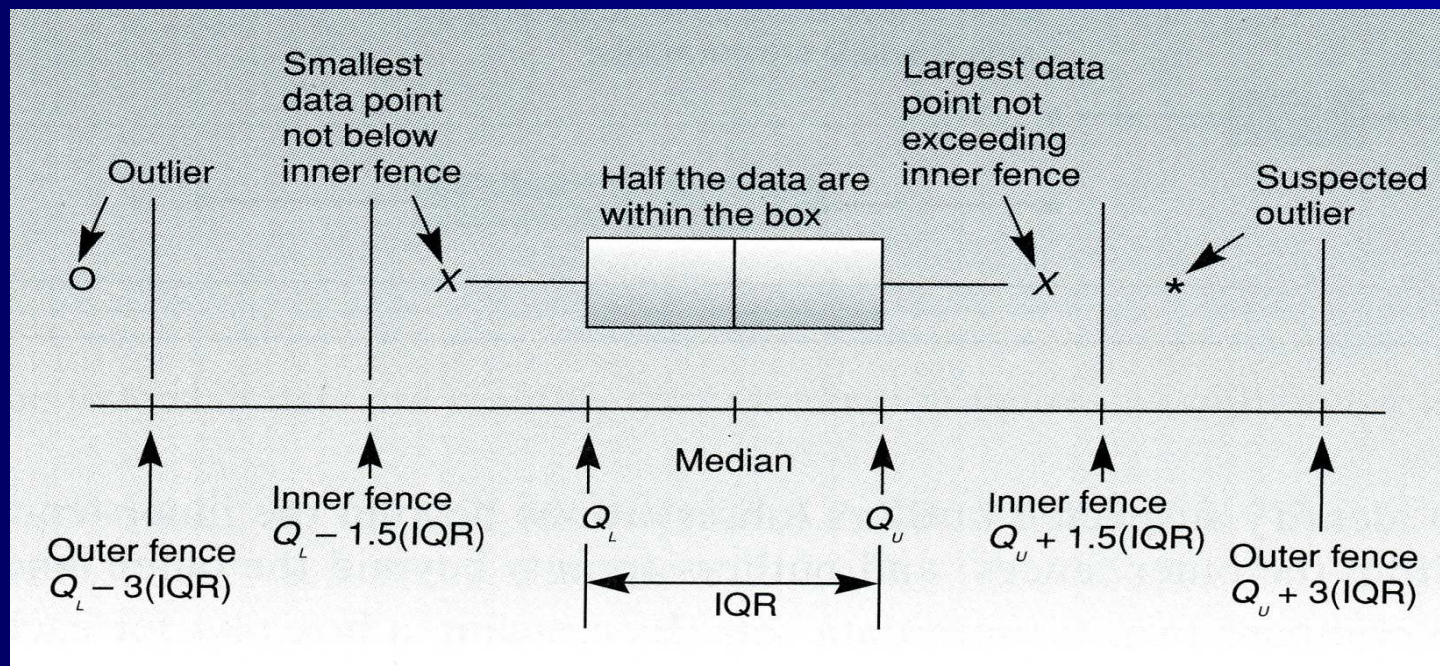

Box plot (doboz ábra)

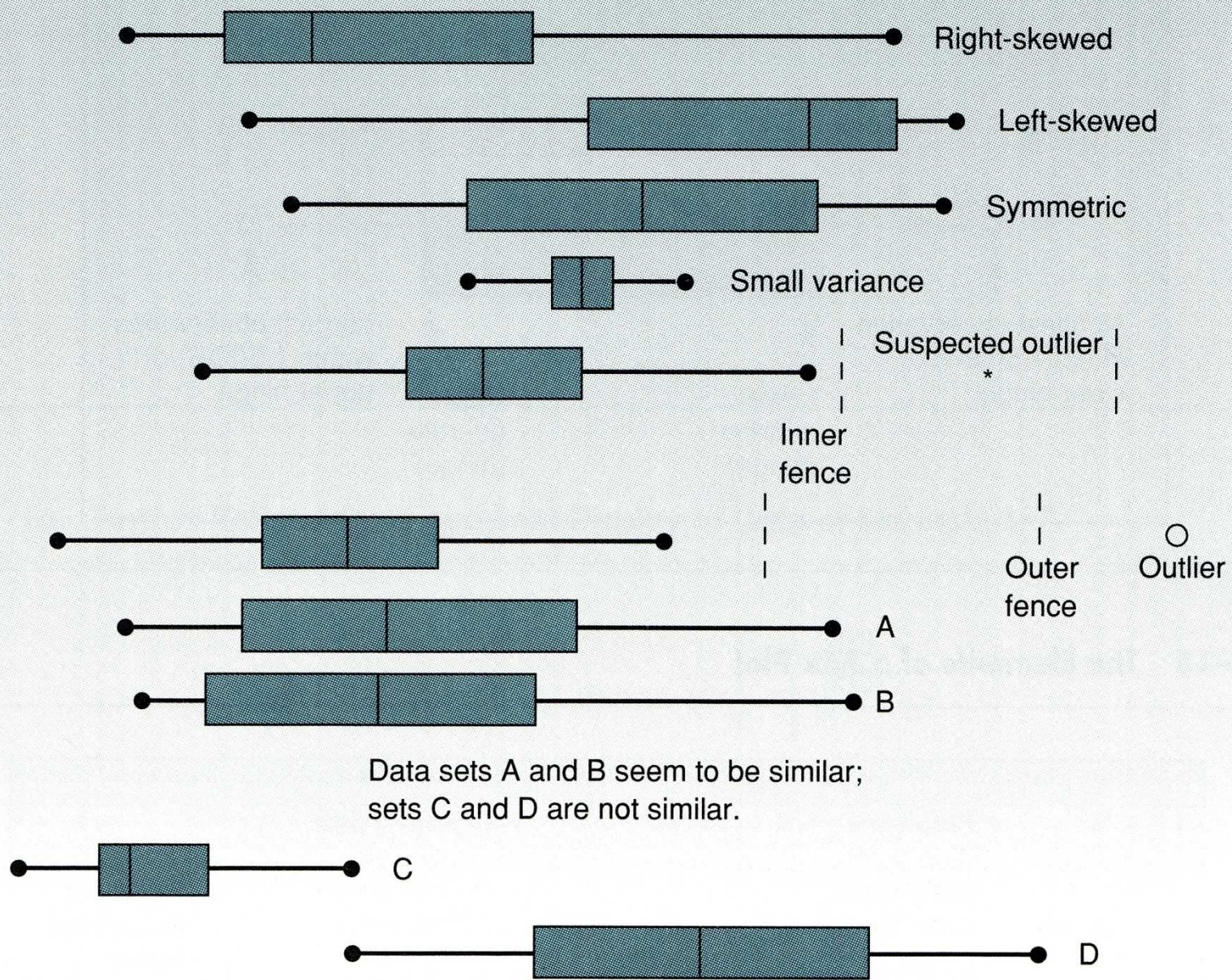

A box plot ábra elemei

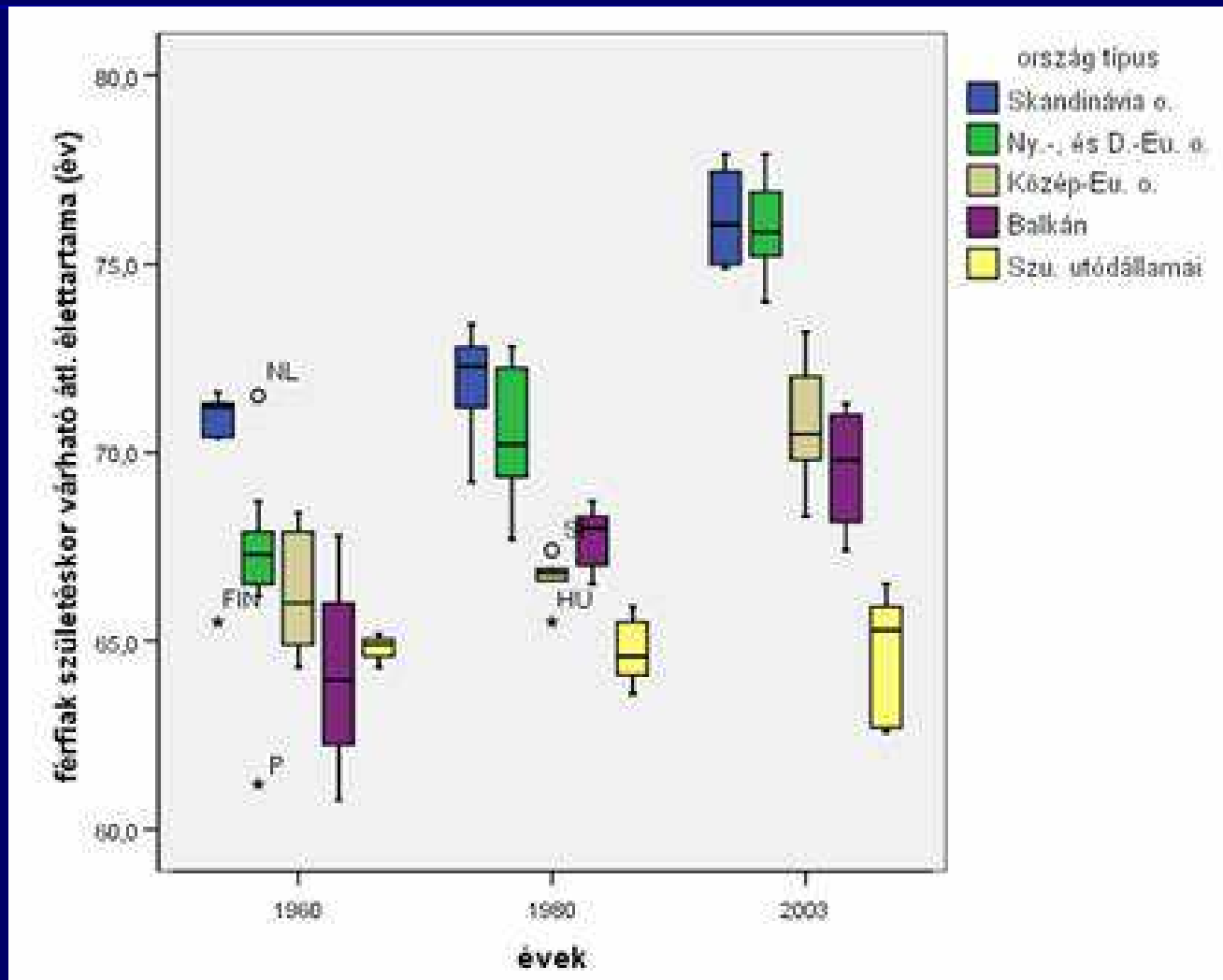

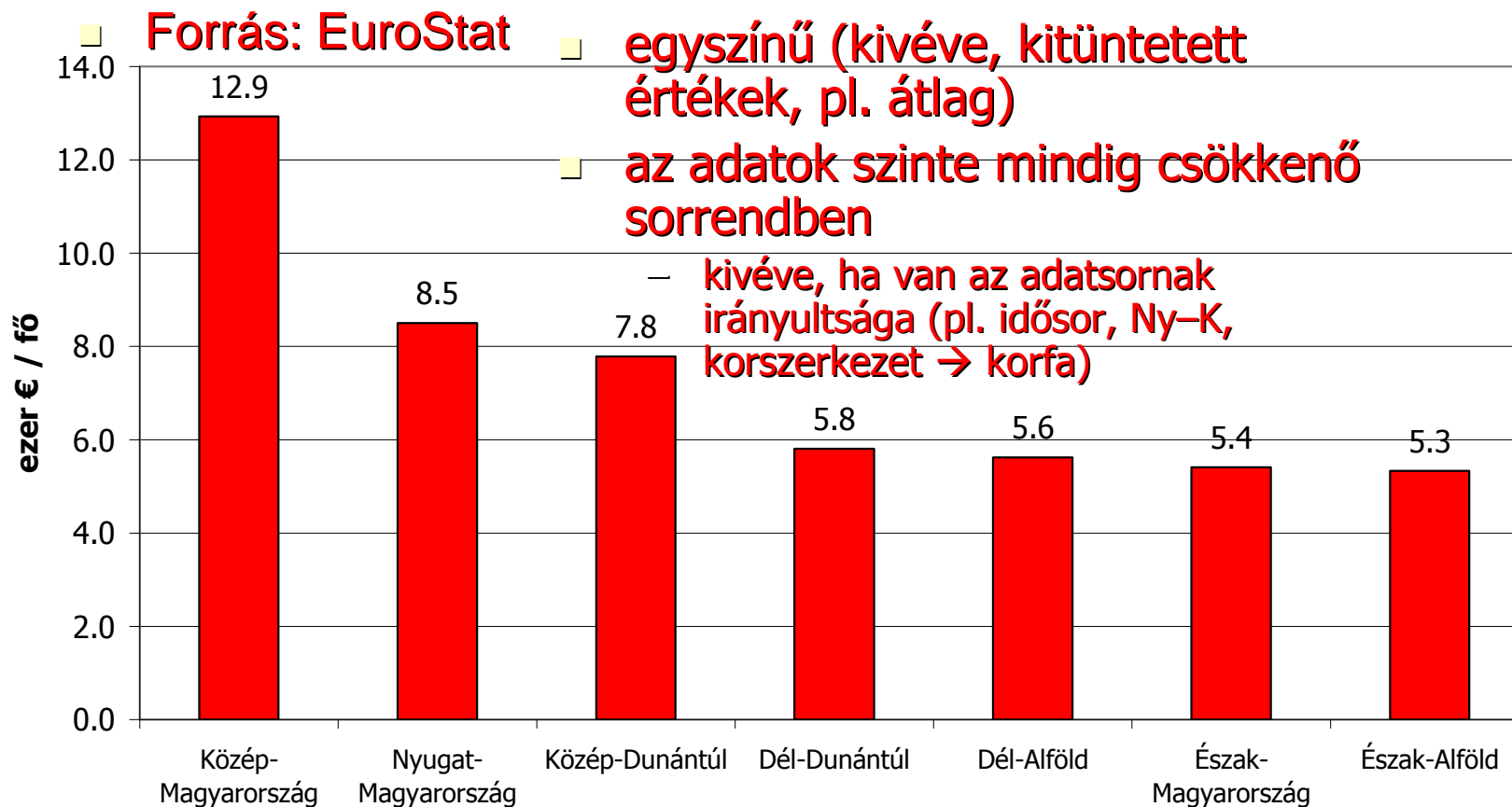

Férfiak születéskor várható átlagos élettartamának box-plot ábrái

Egyszerű oszlopdiagram

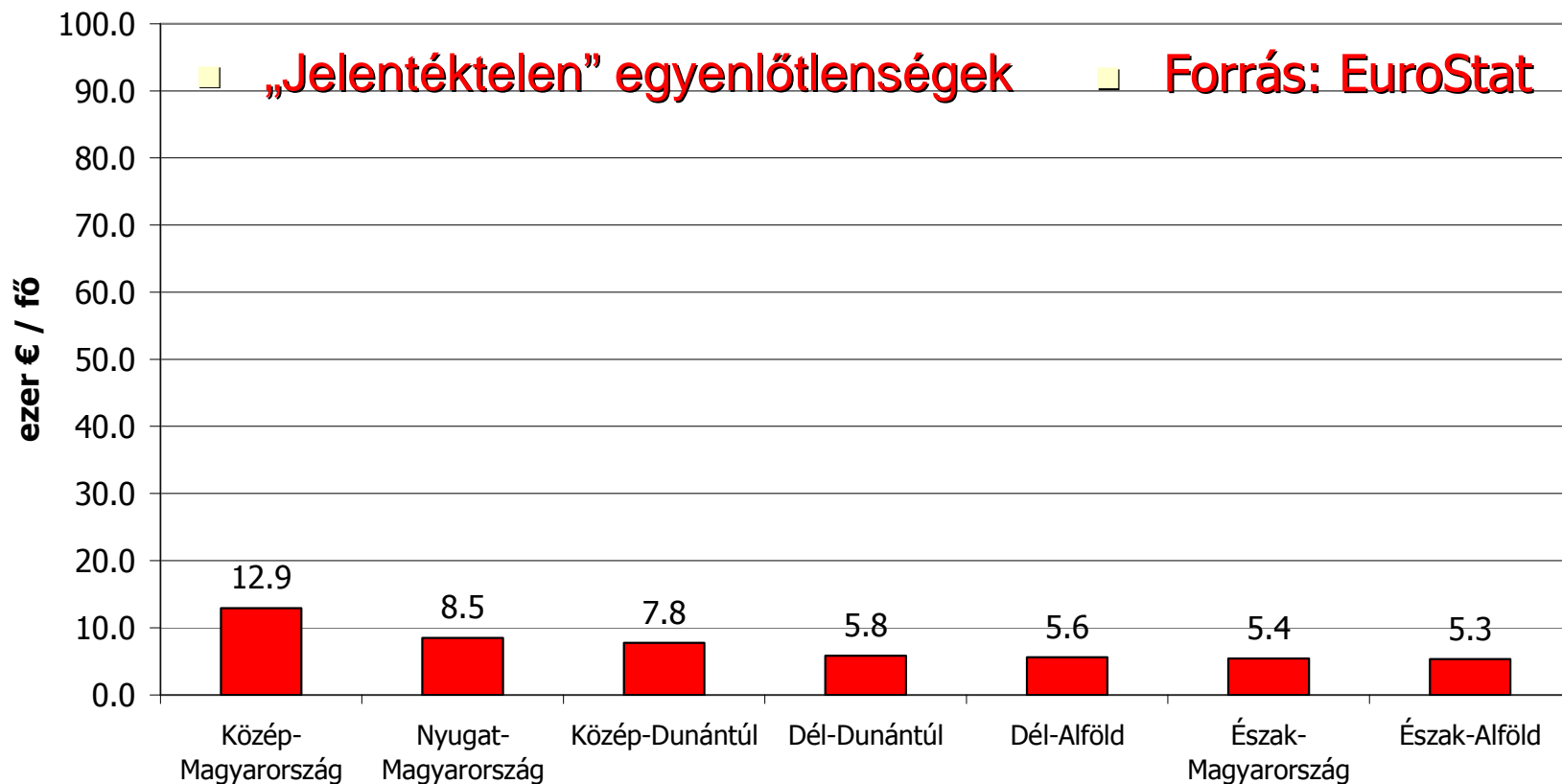
Regionális gazdasági fejlettségi különbségek Magyarországon
2004-ben (NUTS2-es szinten, egy főre jutó GDP alapján)

Semleges értékhatárok a kategóriatengelyen

Hibás ábra

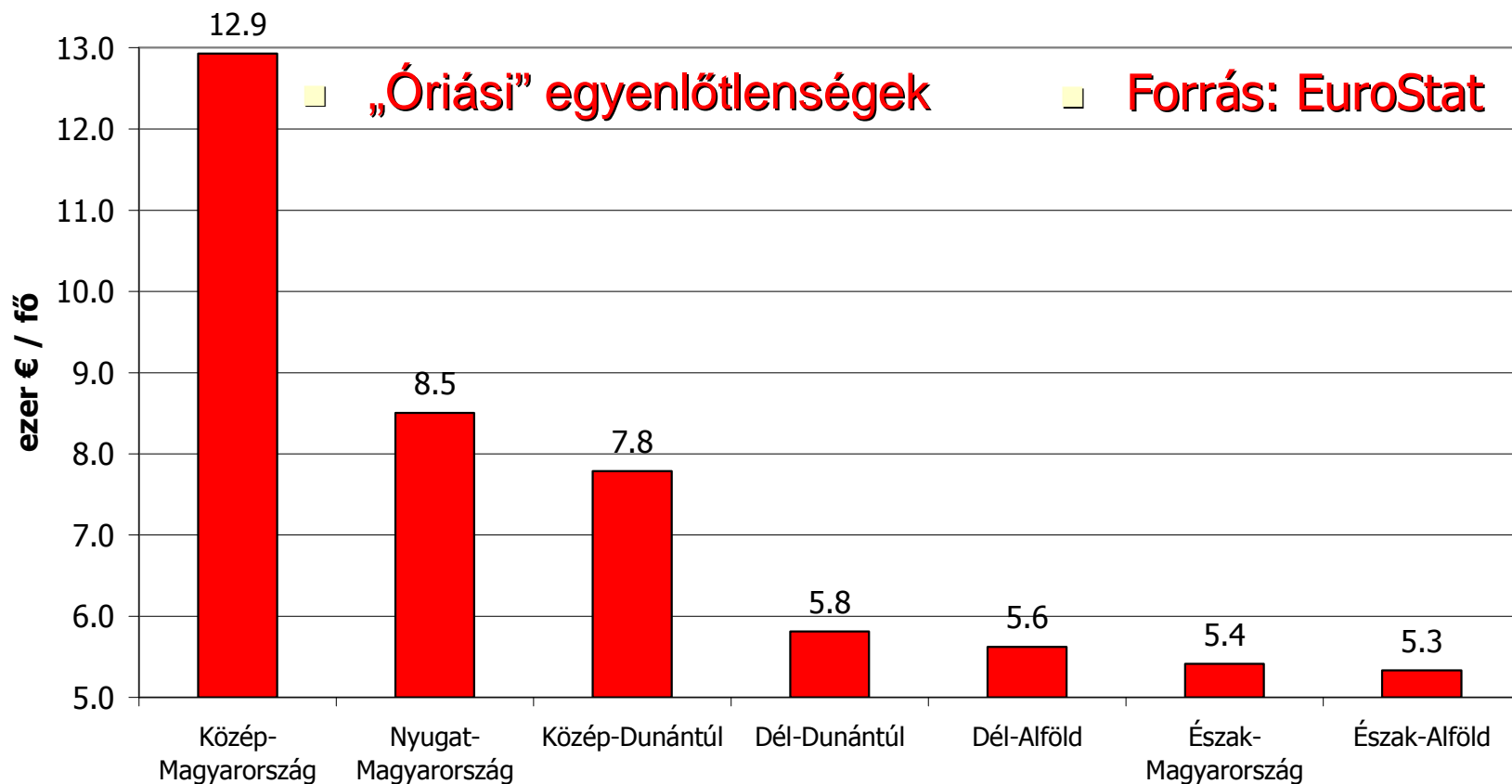
Regionális gazdasági fejlettségi különbségek Magyarországon
2004-ben (NUTS2-es szinten, egy főre jutó GDP alapján)

Semleges értékhatárok a kategóriatengelyen

Hibás ábra

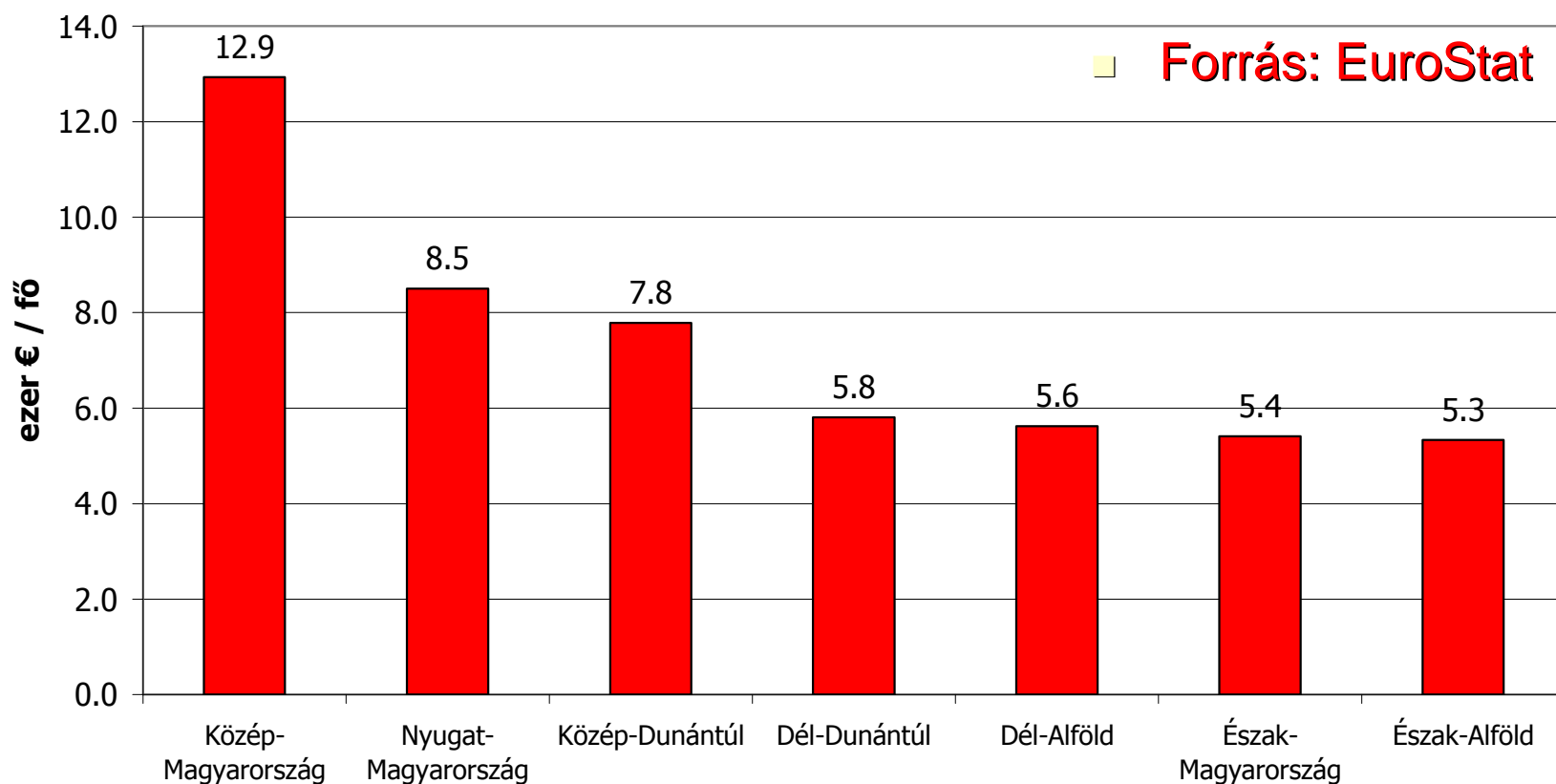
Regionális gazdasági fejlettségi különbségek Magyarországon
2004-ben (NUTS2-es szinten, egy főre jutó GDP alapján)

A jól elkészített diagram ismérvei

**Regionális gazdasági fejlettségi különbségek Magyarországon
2004-ben (NUTS2-es szinten, egy főre jutó GDP alapján)**

Hibás csoportosított oszlopdiagram

Hibás ábra

A regionális gazdasági fejlettségi különbségek alakulása
Magyarországon 1995–2004 között (megyei szinten, egy főre
jutó GDP alapján)

Többszínű

Értékeket hasonlít össze kategóriák mentén

Alkalmas pl. területi egyenlőtlenségek időbeli változásának
a vizsgálatára

Fontos: az összehasonlíthatóság érdekében mindkét időpontban %-os
értékek szerepeljenek

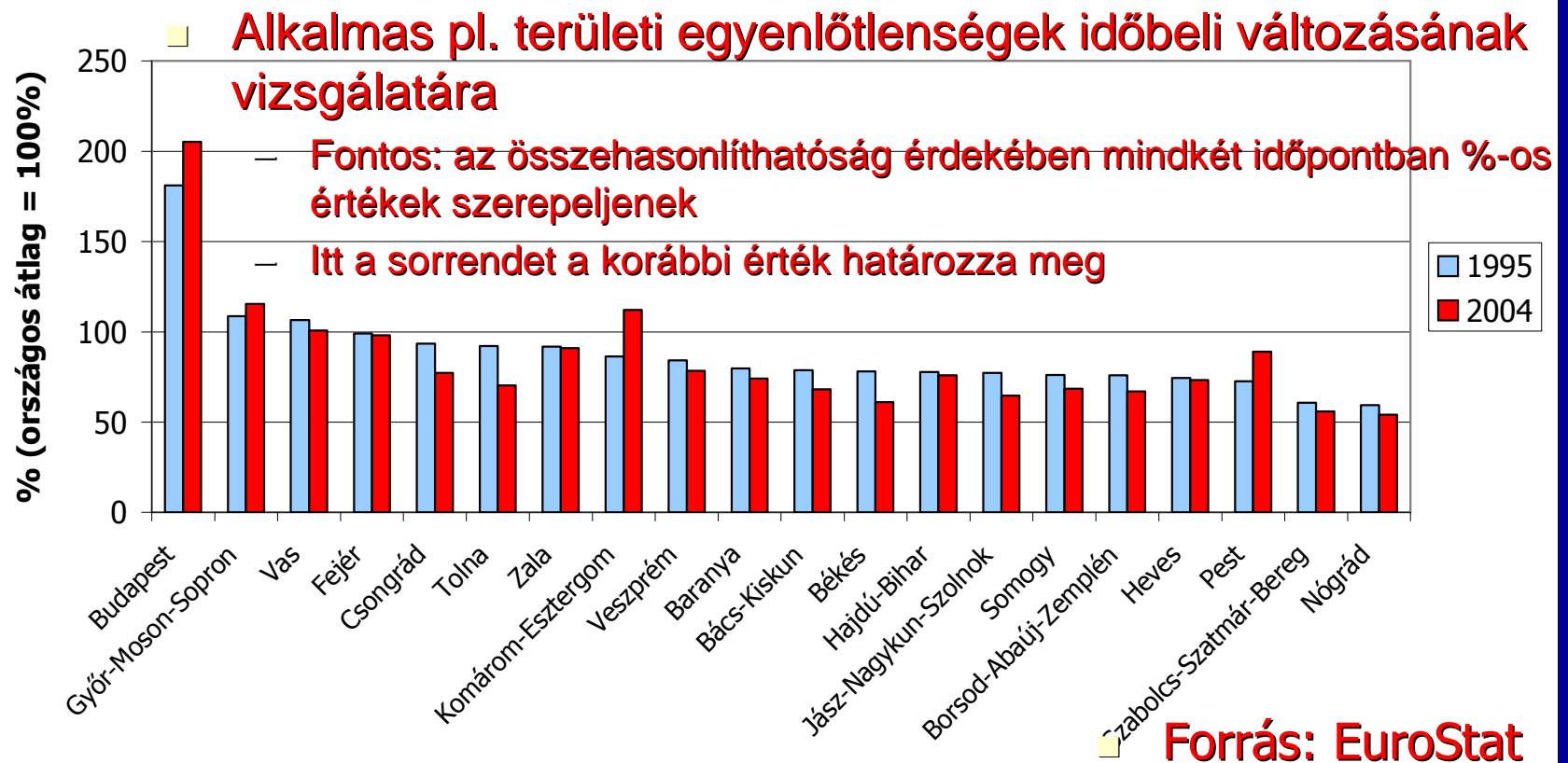
A sorrendet a korábbi érték határozza meg

Forrás: EuroStat

Jó csoportosított oszlopdiagram (divergencia Magyarországon)

A regionális gazdasági fejlettségi különbségek alakulása
Magyarországon 1995–2004 között (megyei szinten, egy főre
jutó GDP alapján)

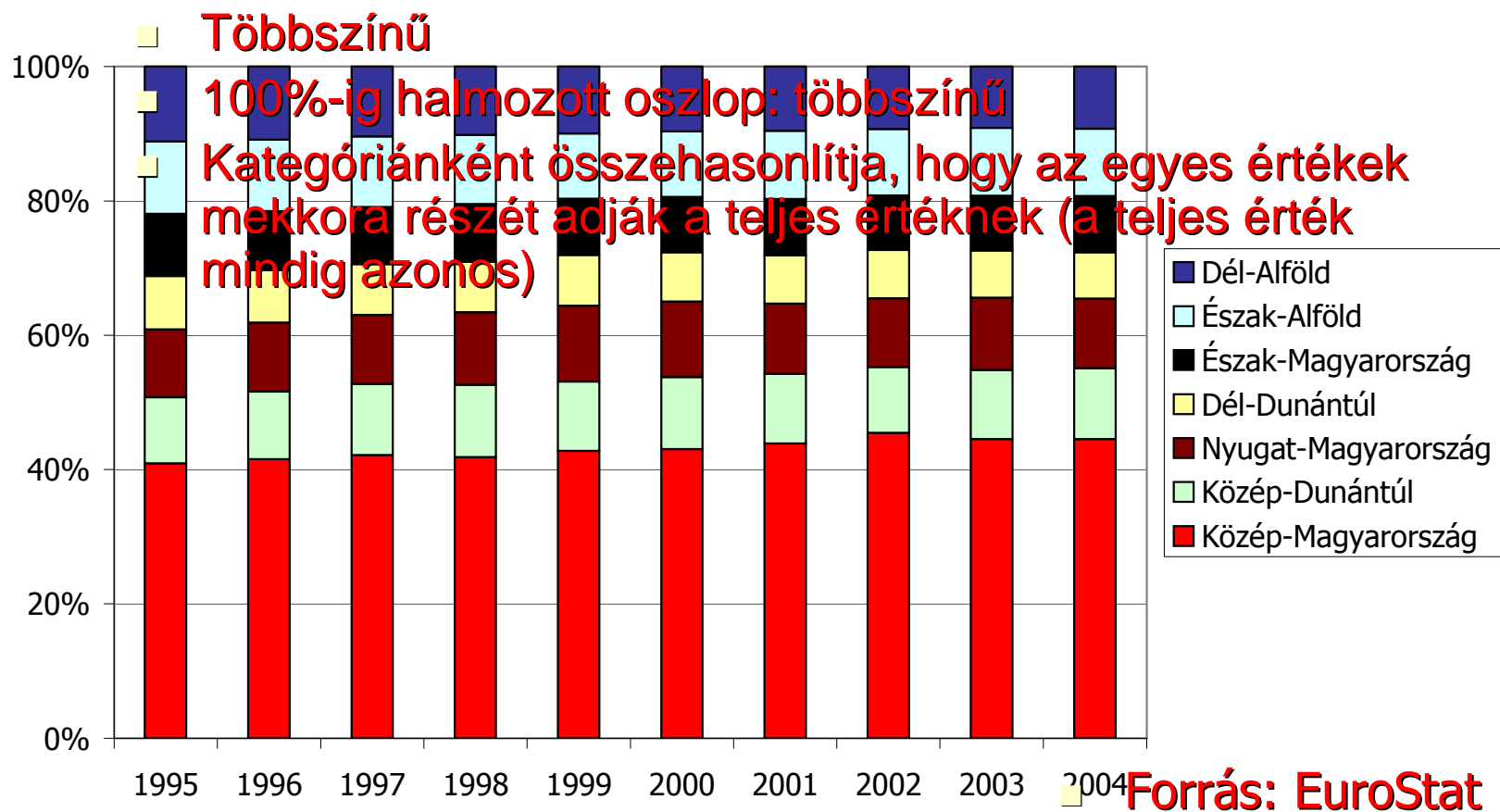
Halmazozott oszlopdiagram: csak abszolút mutatóknál!

A GDP régiók közötti megoszlásának alakulása
Magyarországon 1995–2004 között (NUTS2-es szinten)

100%-ig halmozott oszlopdiagram: csak abszolút mutatóknál!

A GDP régiók közötti megoszlásának alakulása
Magyarországon 1995–2004 között (NUTS2-es szinten)

Jó színezés legyen (hasonló színű szomszédos egységek fekete-fehérben ne mosódjanak egybe)

Hibás ábra

A GDP régiók közötti megoszlásának alakulása Magyarországon
1995–2004 között (NUTS2-es szinten)

Forrás: EuroStat

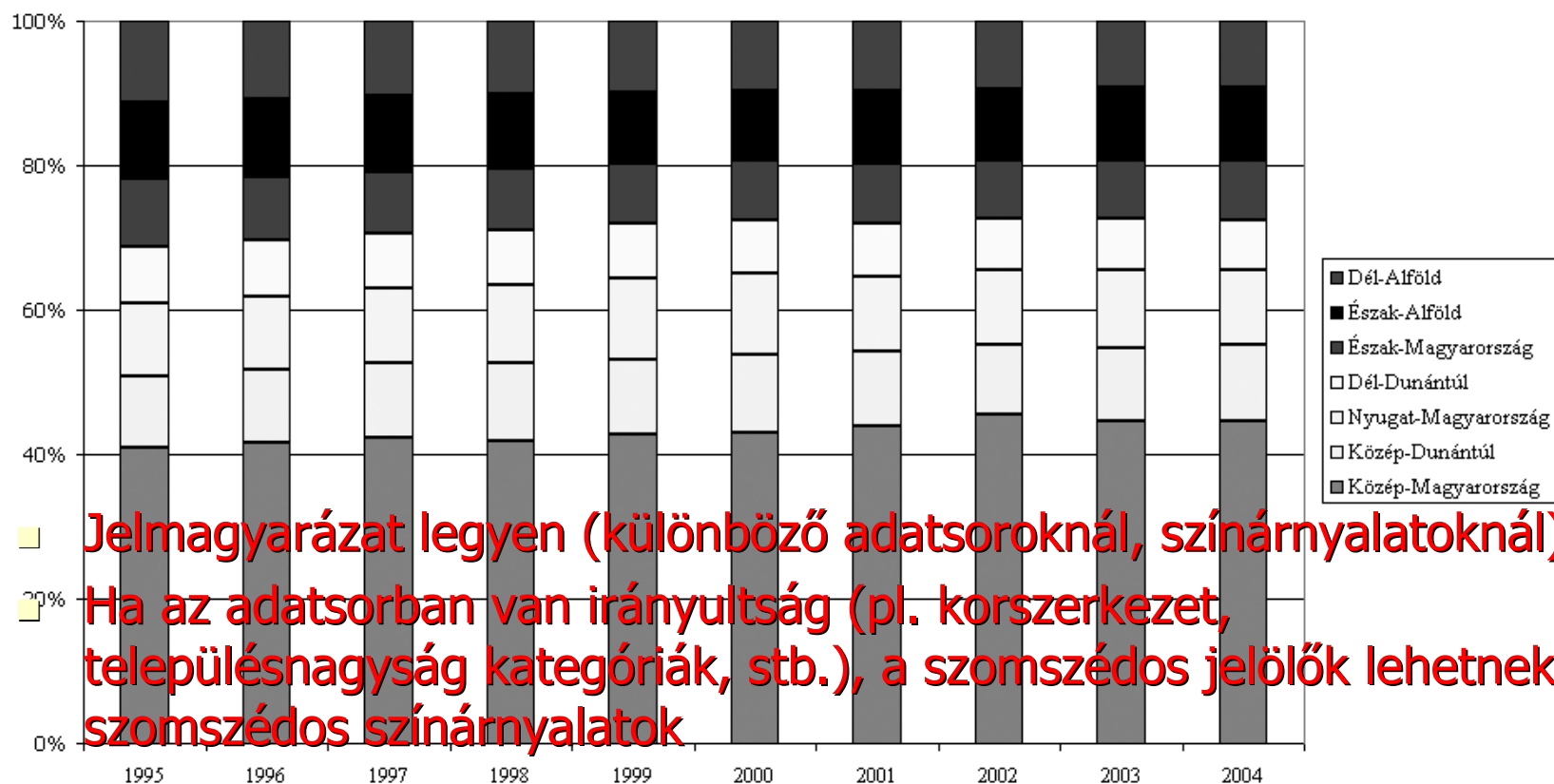

Jó színezés legyen (hasonló színű szomszédos egységek fekete-fehérben ne mosódjanak egybe)

Hibás ábra

A GDP régiók közötti megoszlásának alakulása Magyarországon
1995–2004 között (NUTS2-es szinten)

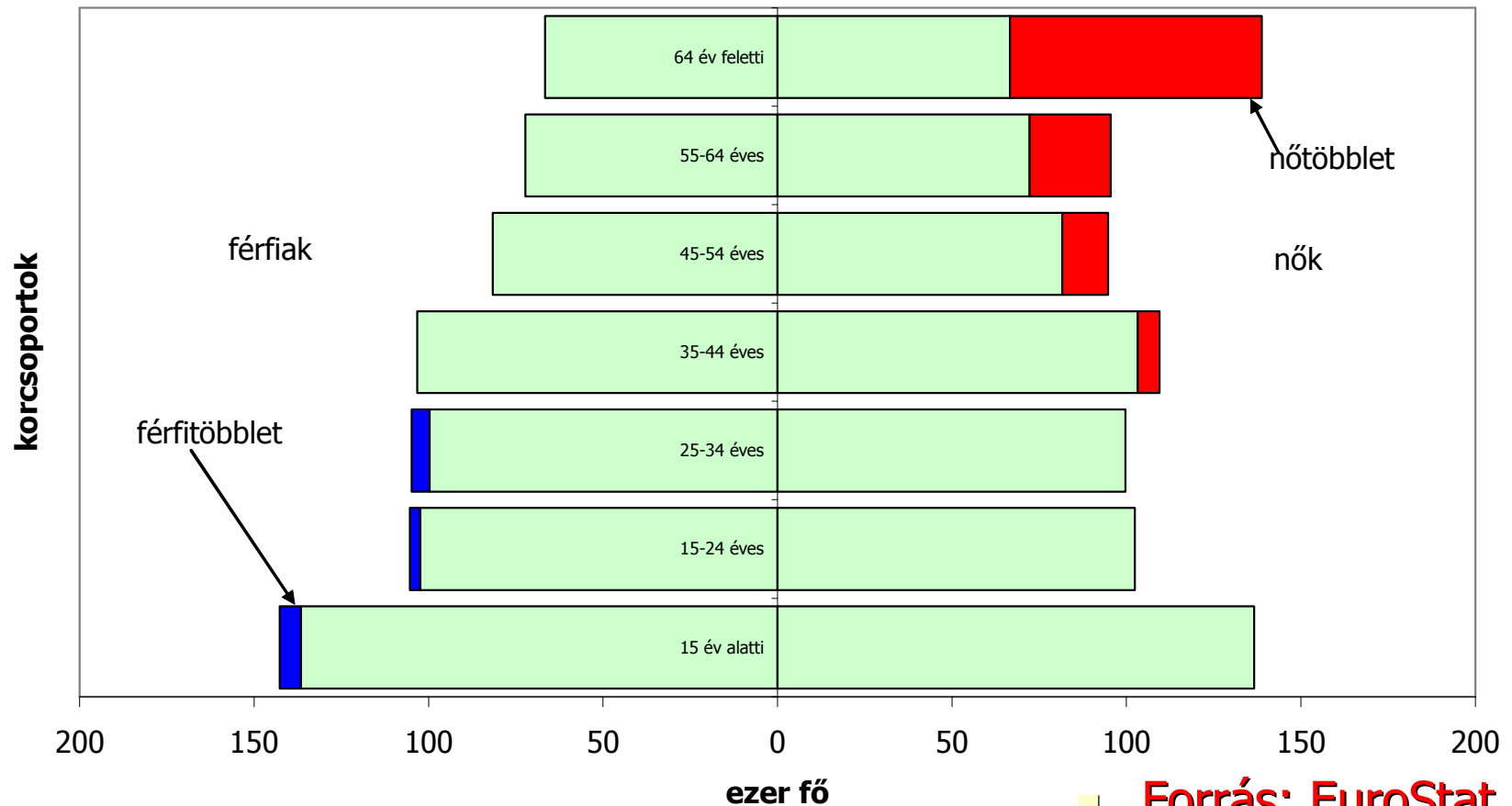
Forrás: EuroStat

Jelmagyarázat legyen (különböző adatsoroknál, színárnyalatoknál)
Ha az adatsorban van irányultság (pl. korszerkezet, településnagyság kategóriák, stb.), a szomszédos jelölők lehetnek szomszédos színárnyalatok

Halmazott sávdigram; speciális fajtája: a korfa

Magyarország korfája, 1998

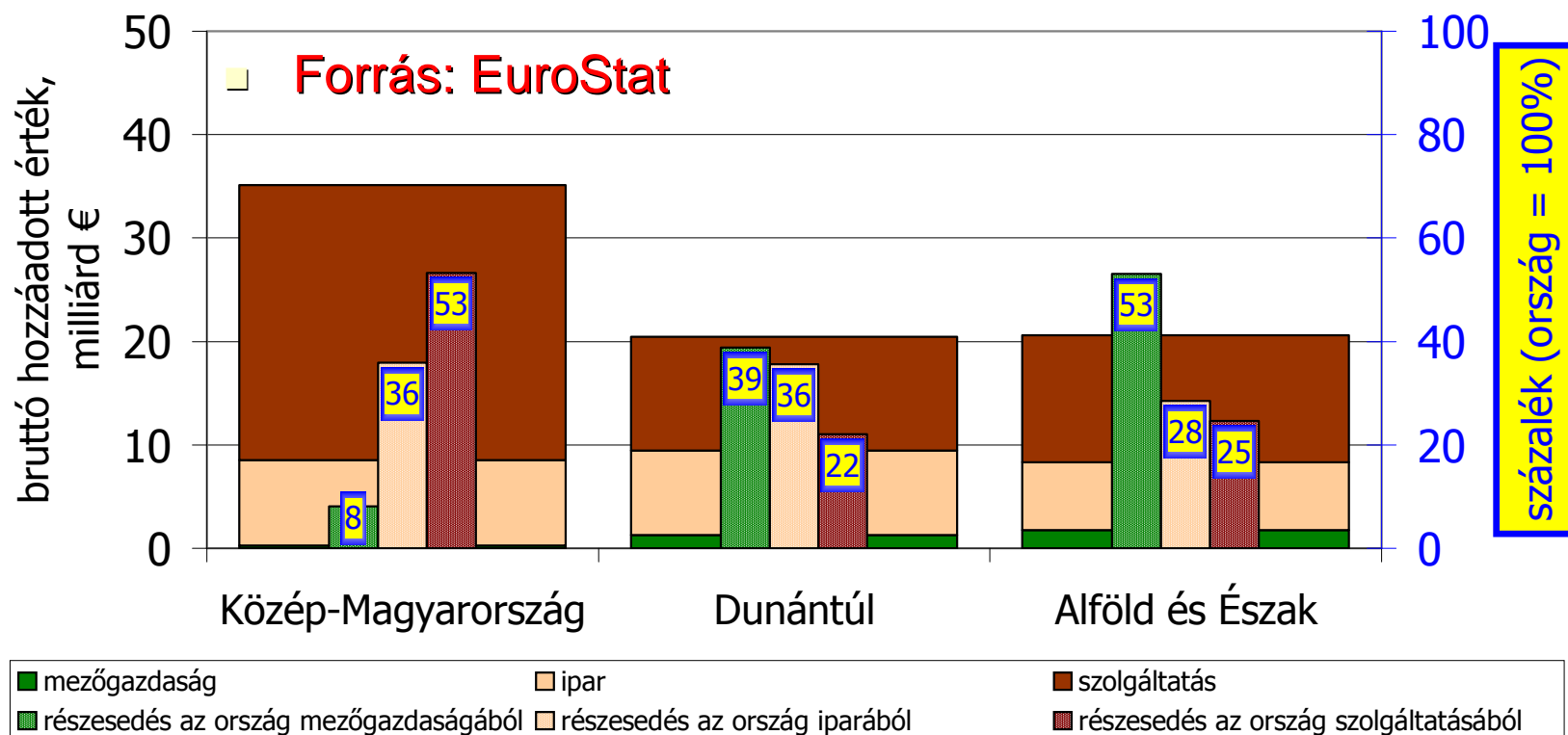

Célorientált, áttekinthető legyen, ne túlságosan összetett (inkább külön diagramokon)!

Hibás ábra

A magyar régiók gazdasága ágazatonként, illetve a régiók aránya az ágazatokból (NUTS1-es szinten, bruttó hozzáadott érték alapján), 2004-ben

Egyszerű legyen, ne túldizájnjolt!

Hibás ábra

Regionális gazdasági fejlettségi különbségek Magyarországon
2004-ben (NUTS2-es szinten, egy főre jutó GDP alapján)

- **Kerüljük a színes vagy mintás háttér**

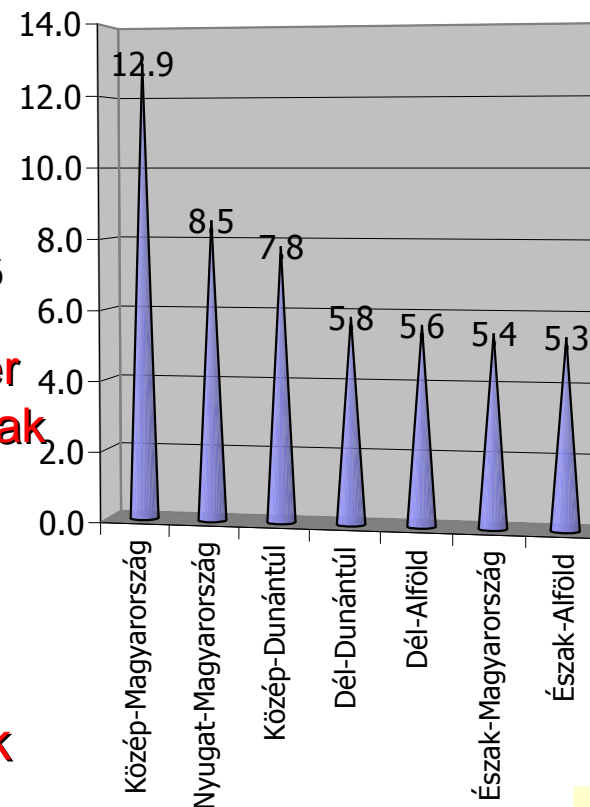
- Elegánsabb a fehér háttér

- Régi Excel: ezer € / fő
szereplő szürke háttér előtt kevésbé látszanak a szürkés-kék jelölők

- Nyomtatásnál felesleges „festékpazarlás”

- **Kúpok helyett oszlopok**

- **3D helyett 2D**

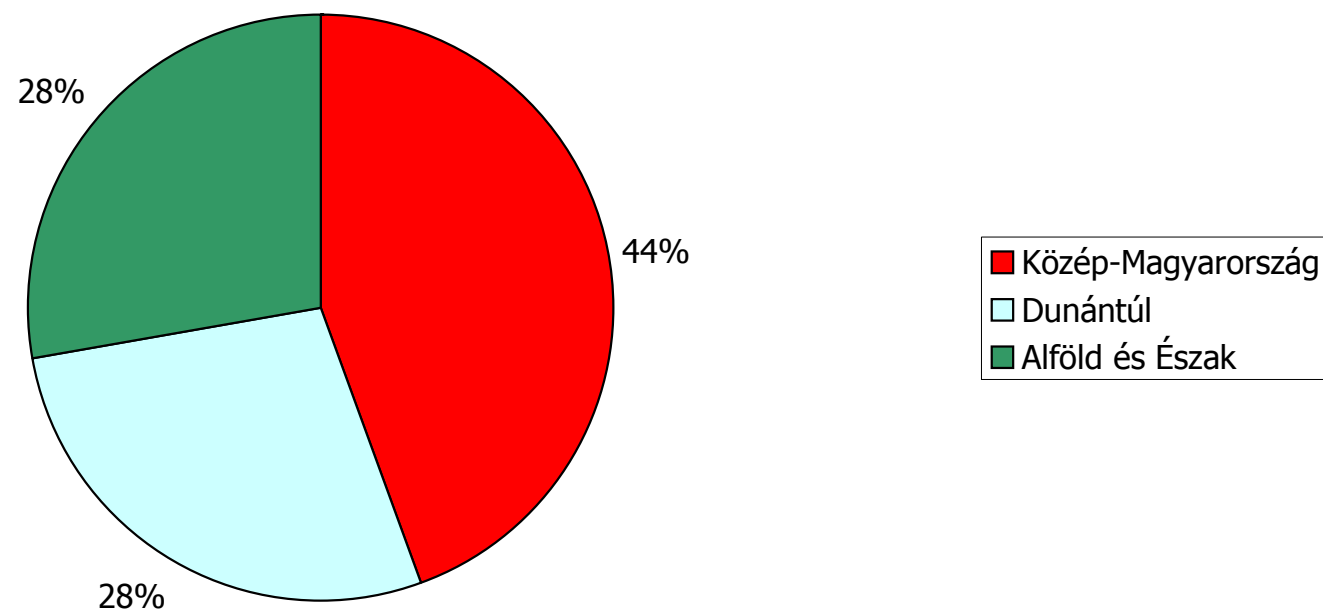
■ **Forrás: EuroStat**

Kördiagram: csak abszolút mutatóknál!

- Nem ajánlott (helyette inkább oszlopdiagram);
- Nehezen mérhető az összetétel változása (perek diagram);
- 3-4 körcikknél nem lehet több (össze kell vonni a kisebb értékeket → egyéb kategória);
- Végképp rossz:
  - 3D, robbantott kör;

Jobb kördiagram

**A GDP megoszlása Magyarország régiói között 2004-ben
(NUTS1-es szinten)**

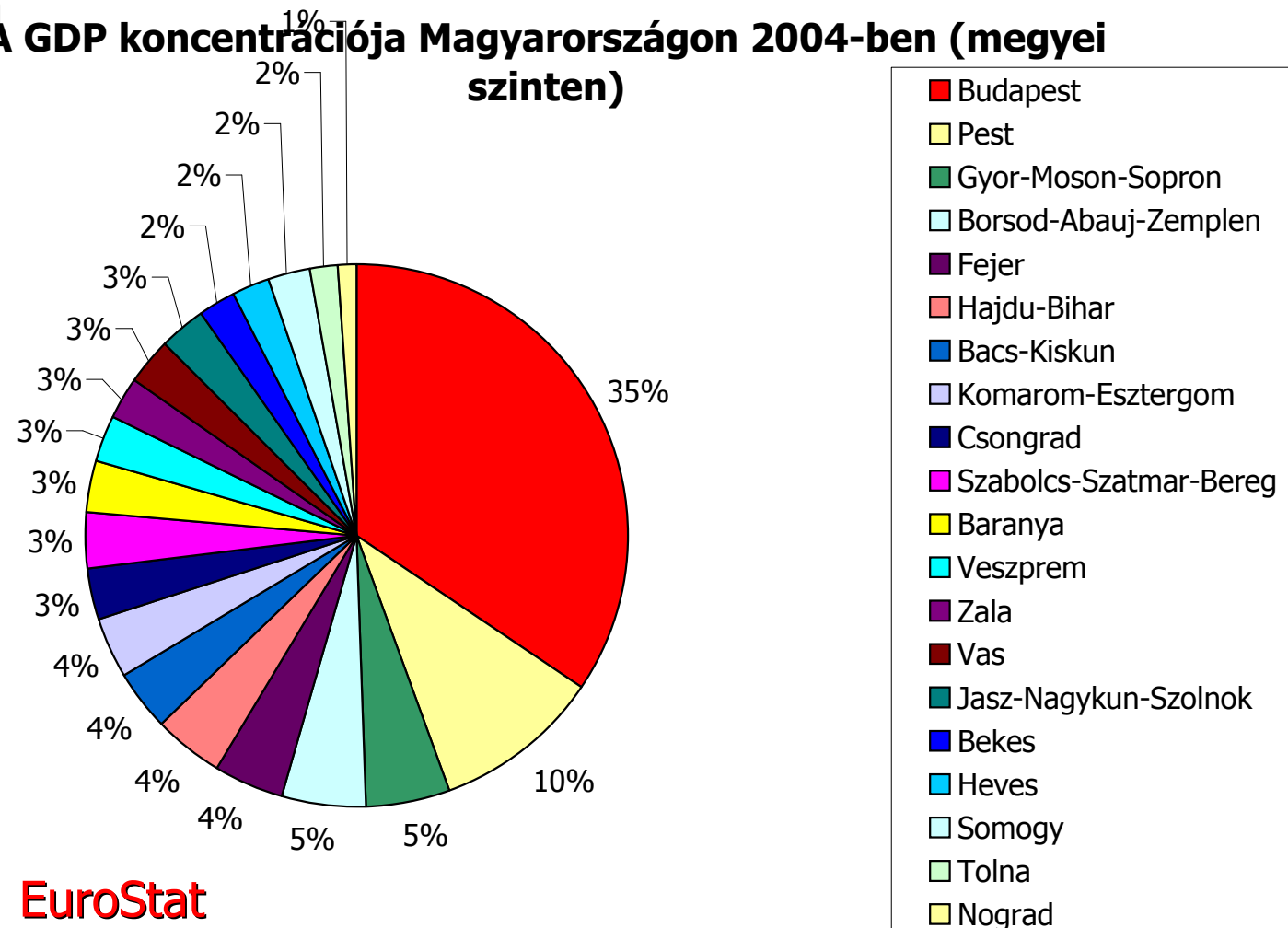

■ **Forrás: EuroStat**

Rossz kördiagram (ne legyen 3-4-nél több körcikk)

Hibás ábra

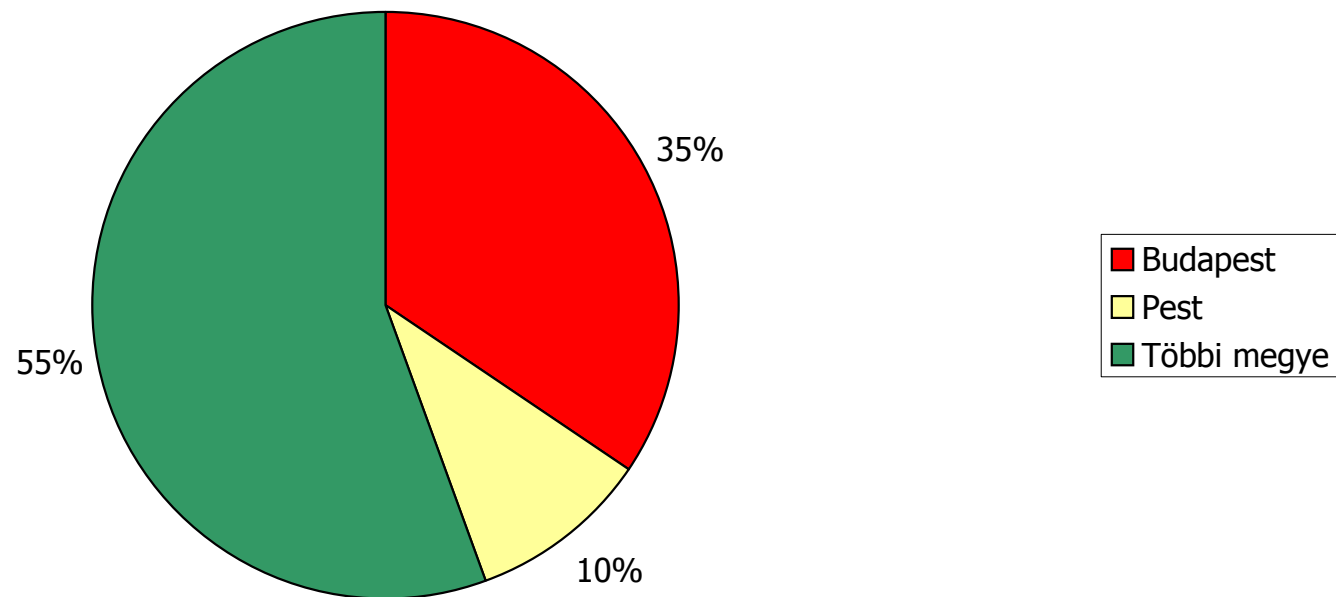
A GDP koncentrációja Magyarországon 2004-ben (megyei szinten)

Forrás: EuroStat

Jobb kördiagram: nagyobb elemszámnál aggregálni kell

A GDP koncentrációja Magyarországon 2004-ben (megyei szinten)

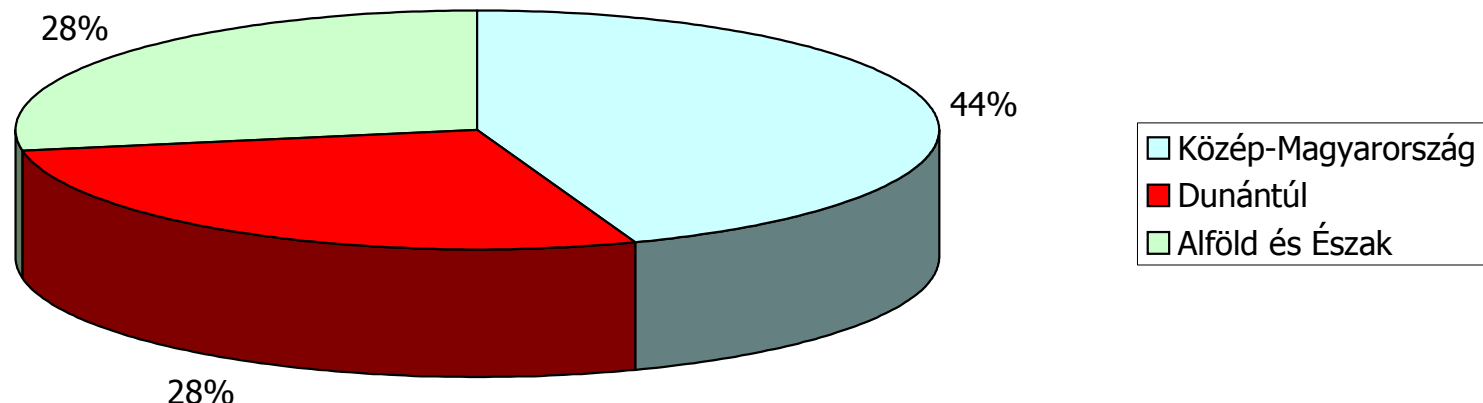
■ Forrás: EuroStat

Optikailag semleges legyen, kerüljük a térhatást (3D-t)!

Hibás ábra

A GDP megoszlása Magyarország régiói között 2004-ben
(NUTS1-es szinten)

■ Forrás: EuroStat

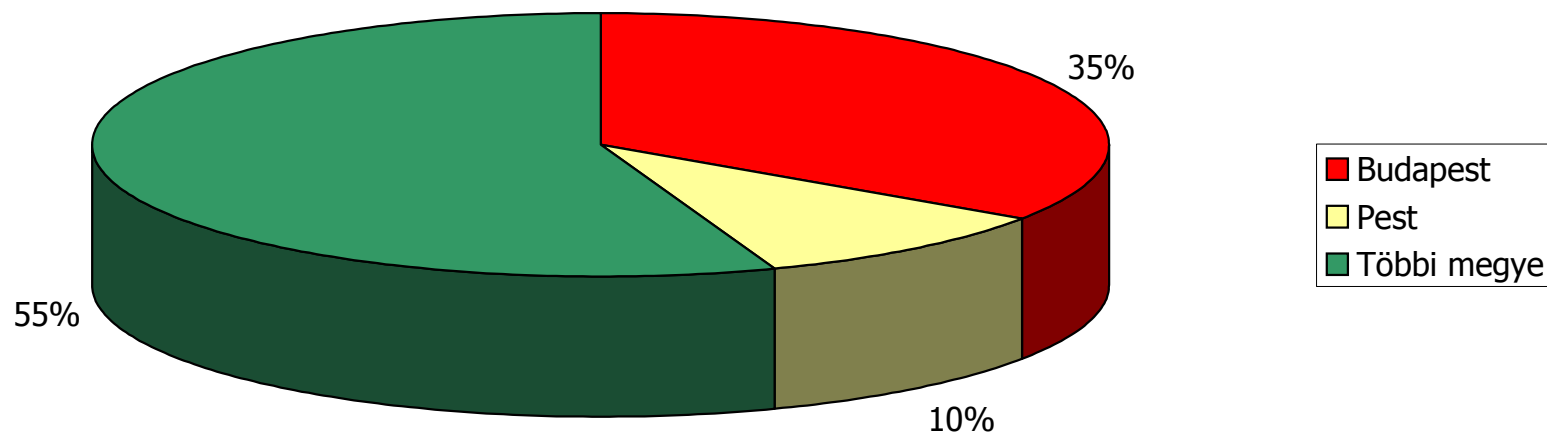

- A térhatású kördiagram nem jó;
  - Az előtérben lévő körcikkek nagyobbak látszanak;
  - Térhatás, komolytalan dizájnolás (oszlopdiagramnál is);

Rossz kördiagram (ne legyen térhatású)

Hibás ábra

A GDP koncentrációja Magyarországon 2004-ben (megyei szinten)

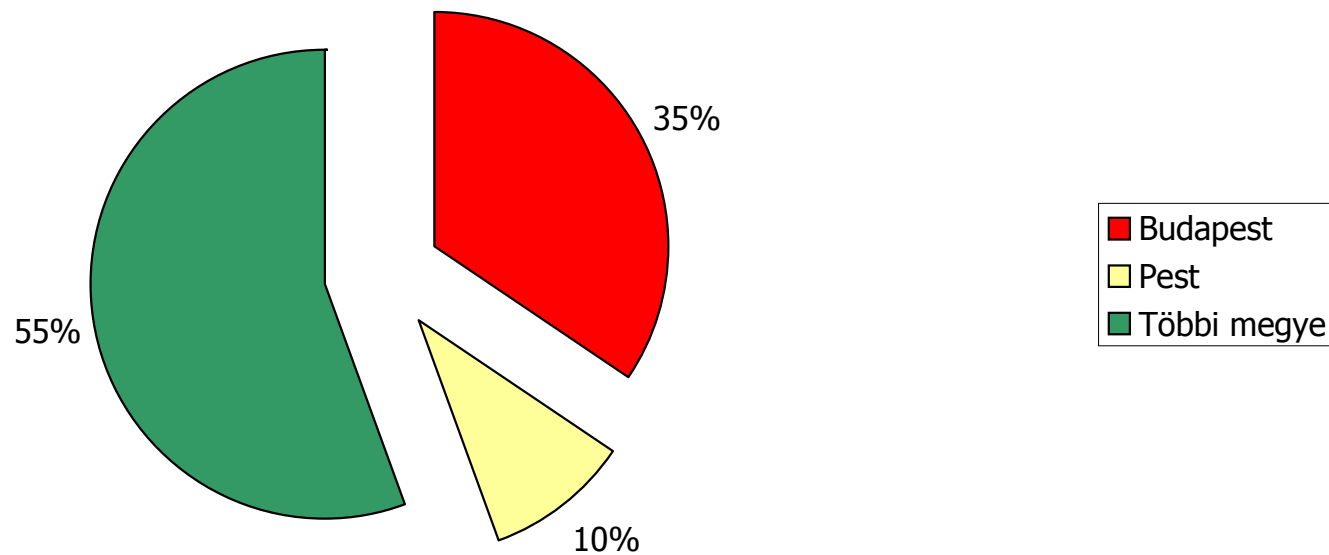
Forrás: EuroStat

Rossz kördiagram (ne legyen robbantott)

Hibás ábra

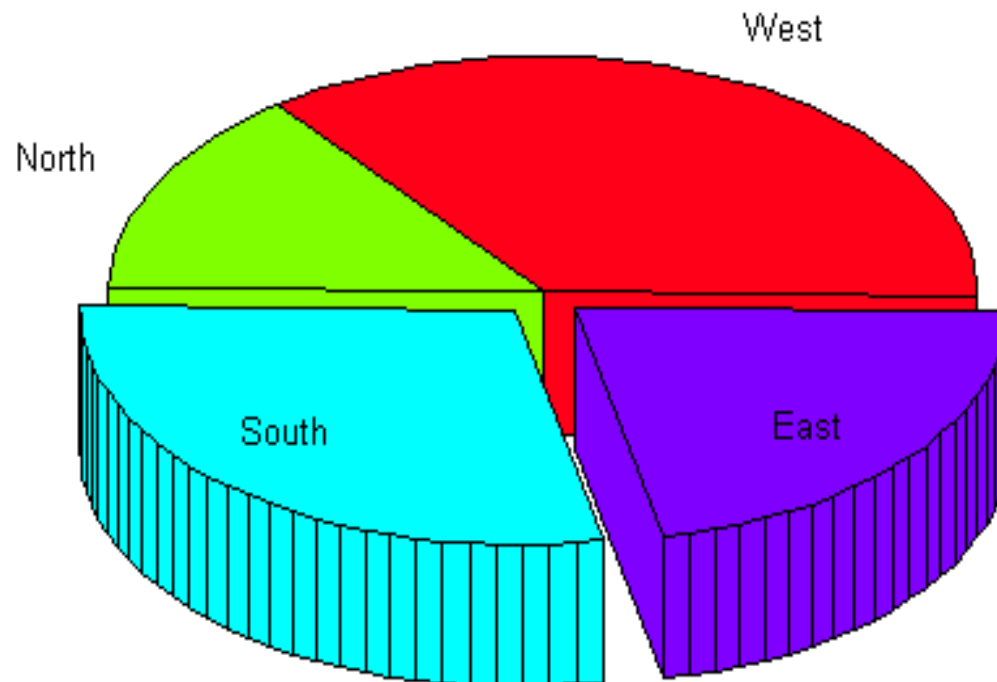
A GDP koncentrációja Magyarországon 2004-ben (megyei szinten)

Forrás: EuroStat

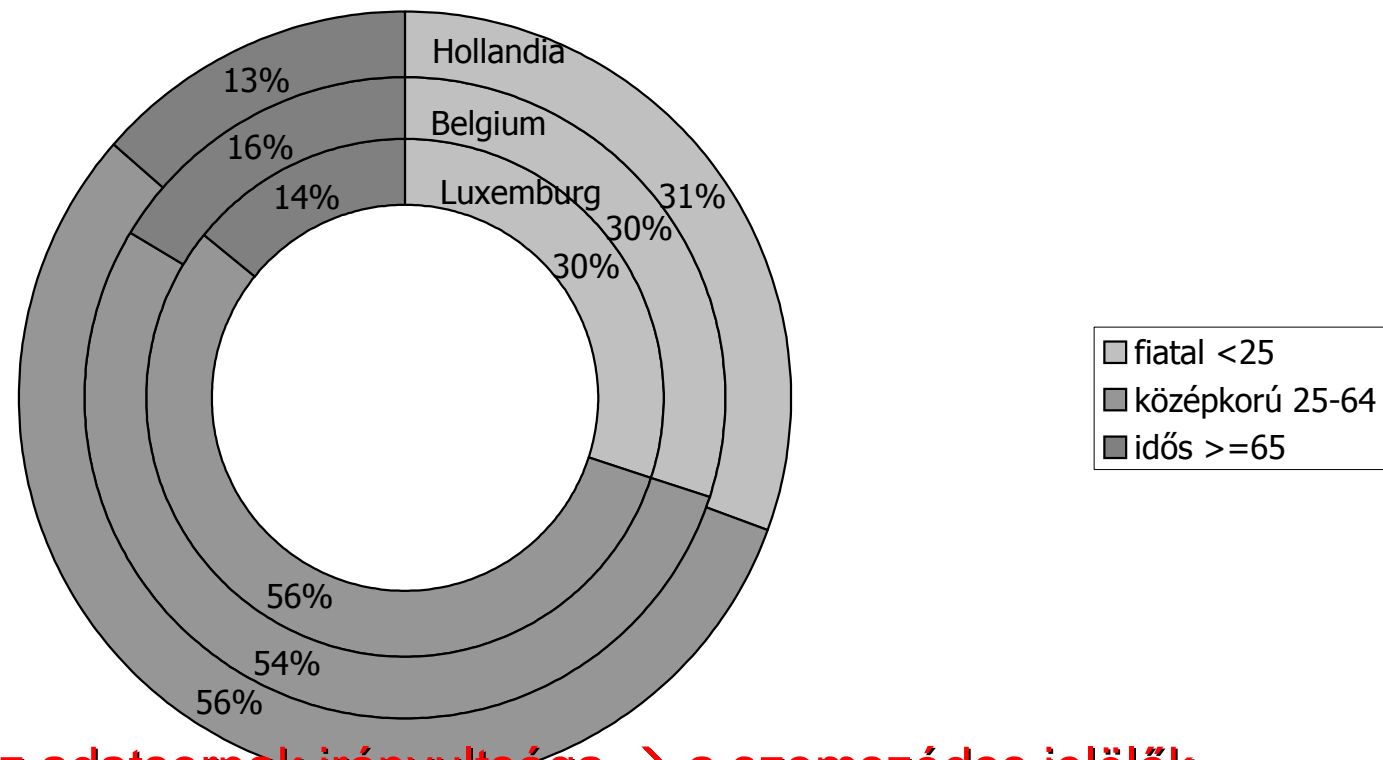
Rossz kördiagram (az adott ismértvhez nem a megfelelő ábrázolási módot választottuk)

Frequency of wind direction at measurement site

Jobb kördiagram: színezés

A korszerkezet különbségei a Benelux államokban (1998)

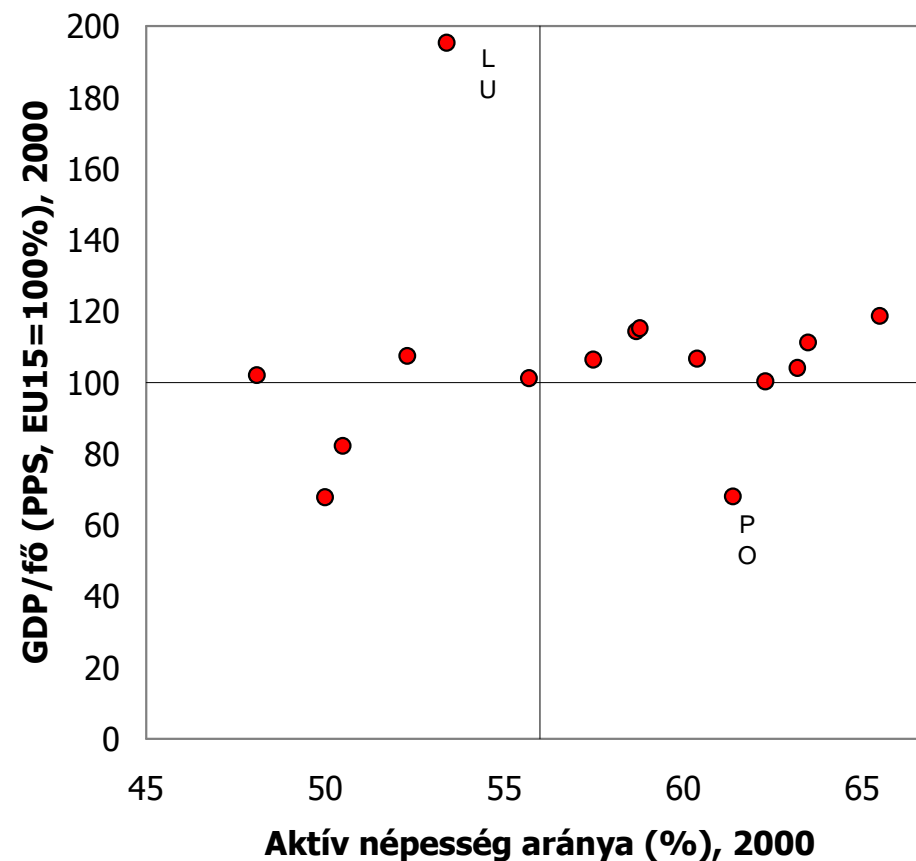

■ Ha van az adatsornak irányultsága → a szomszédos jelölők szomszédos színárnyalatok legyenek

■ Forrás: EuroStat

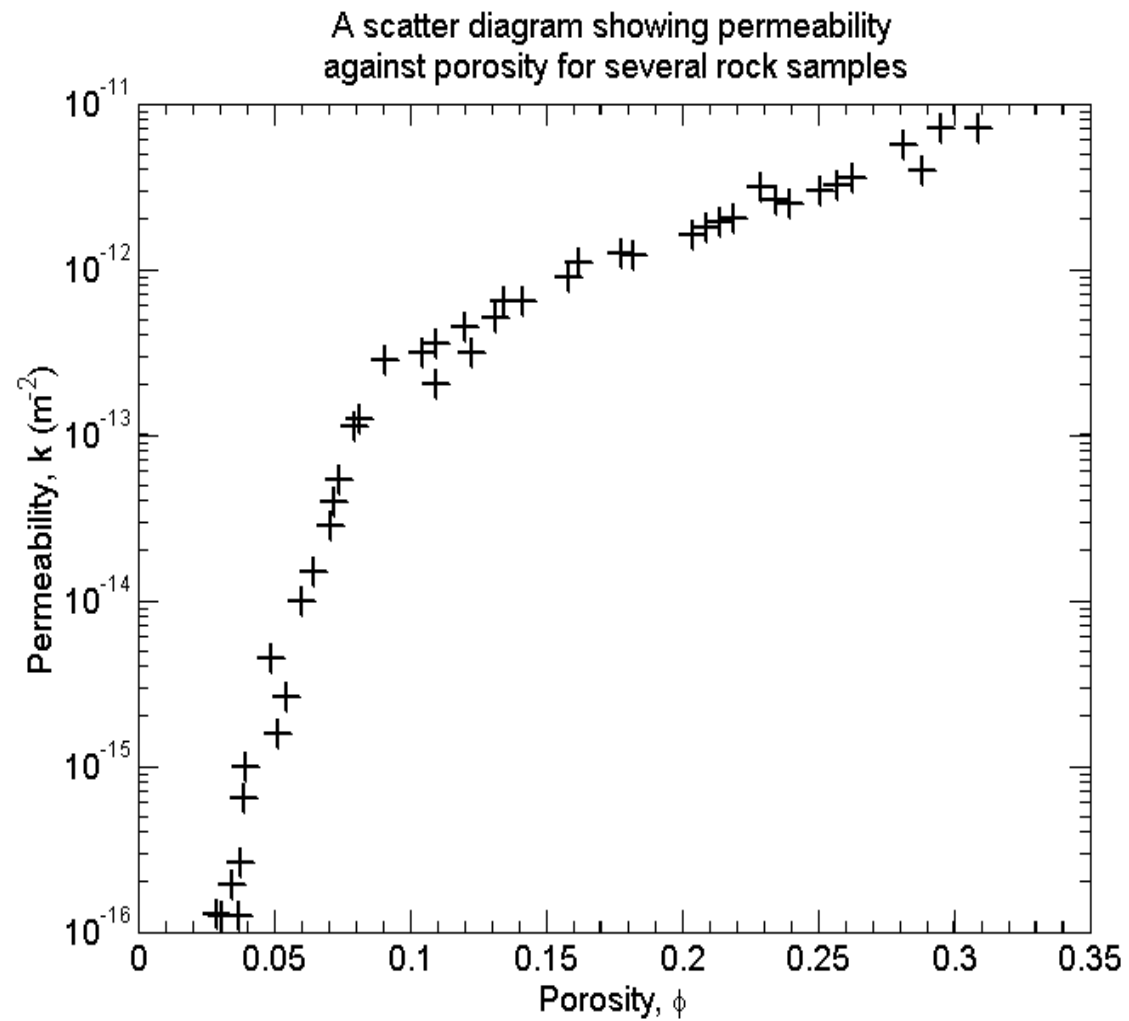
Pontdiagram: kétdimenziós összehasonlítás

Az EU tagállamainak csoportosítása két jelzőszám szerint

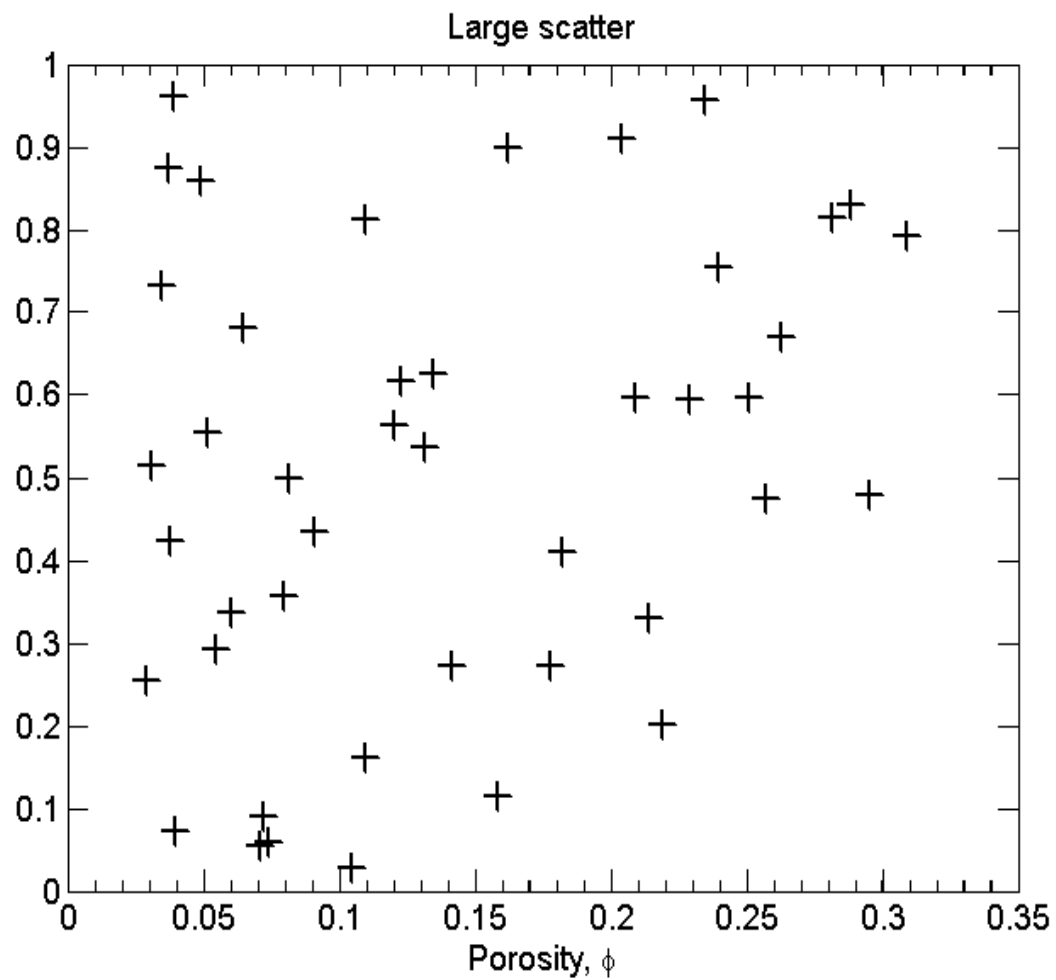

Forrás: EuroStat

Scatter diagram

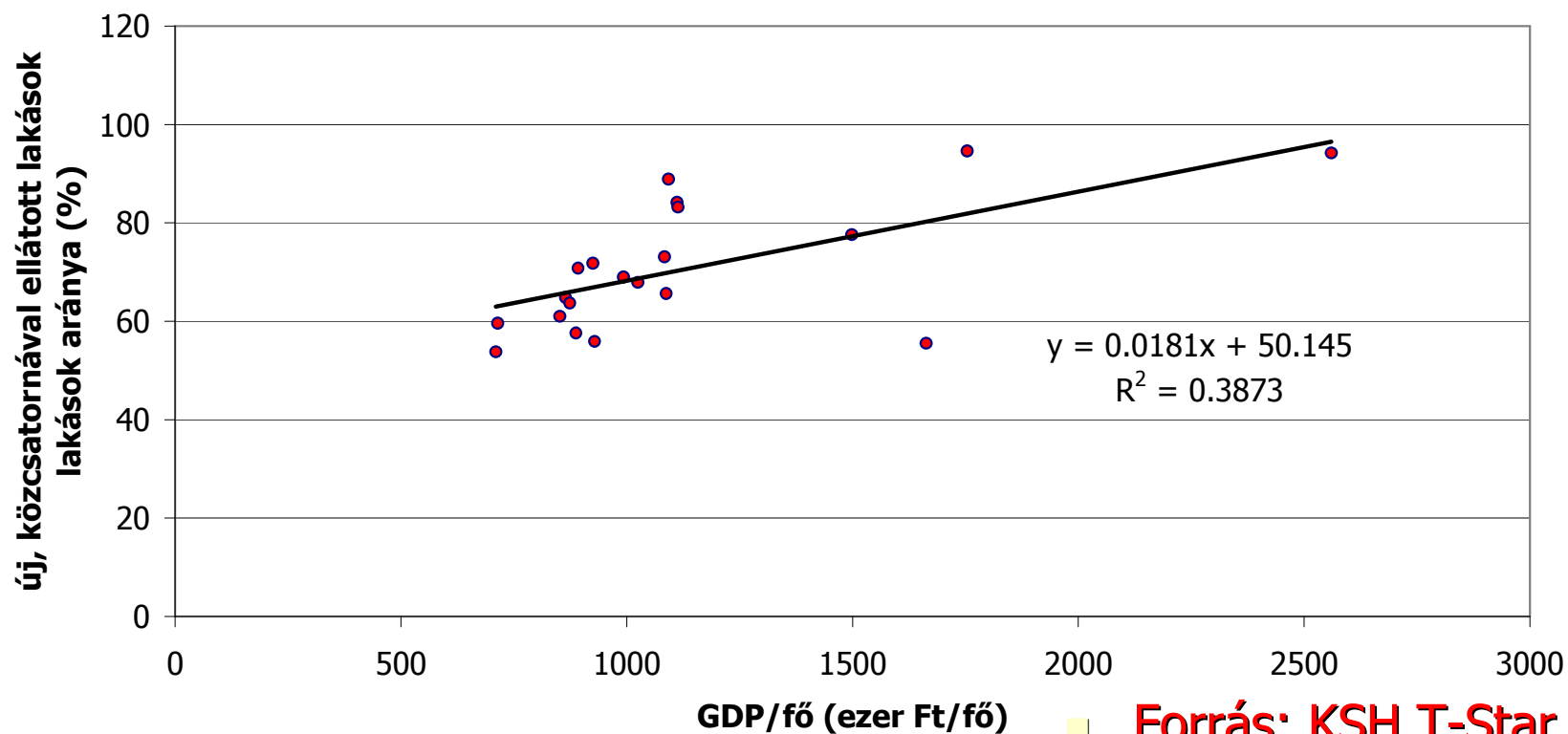

Scatter diagram

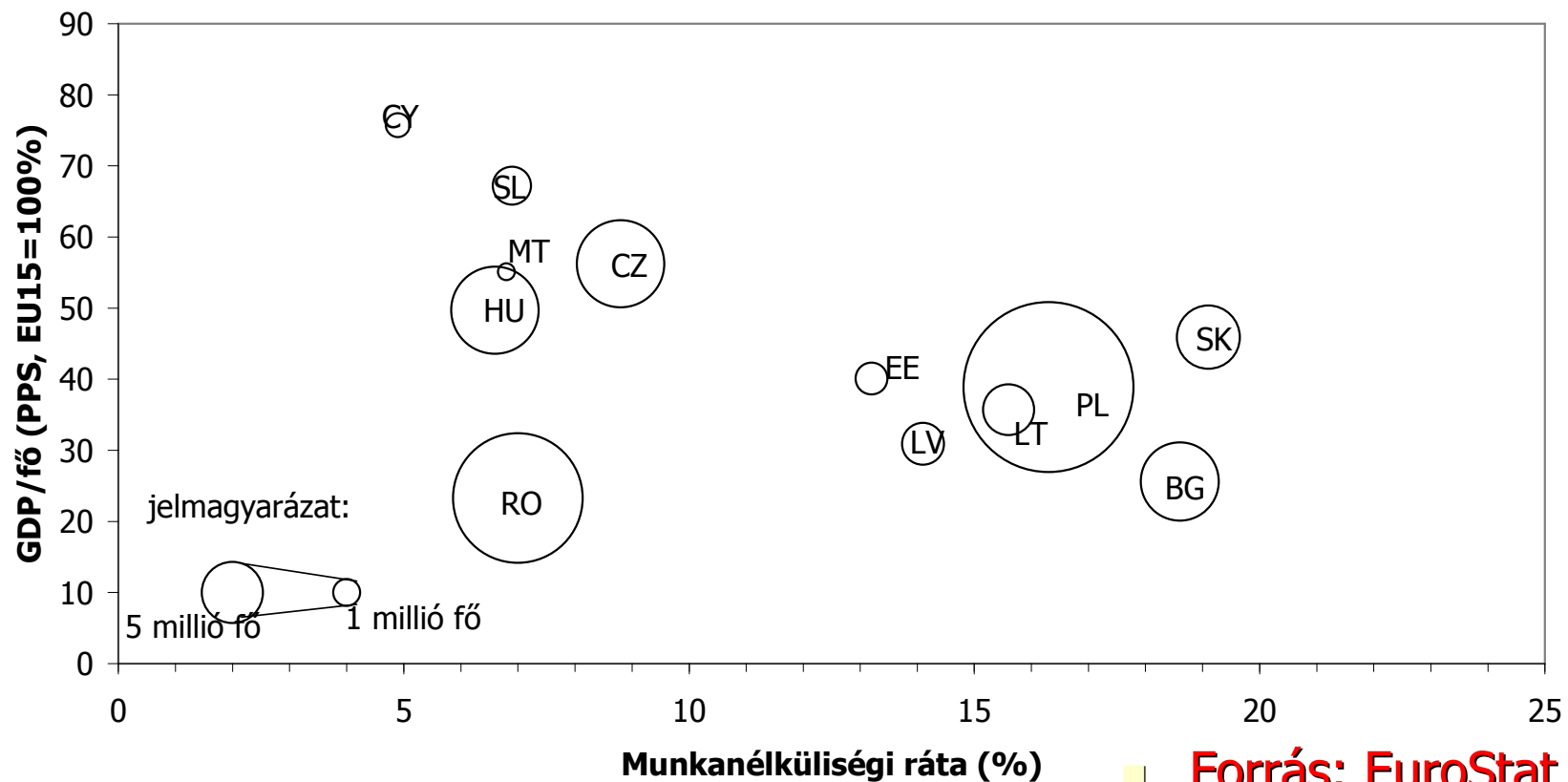
Pontdiagram speciális típusa a regressziós diagram

**Értéktermelő-képesség és az újonnan épített lakások
csatornával való ellátottságának összefüggése a magyar
megyékben (2000)**

Buborékdiagram: háromdimenziós összehasonlítás

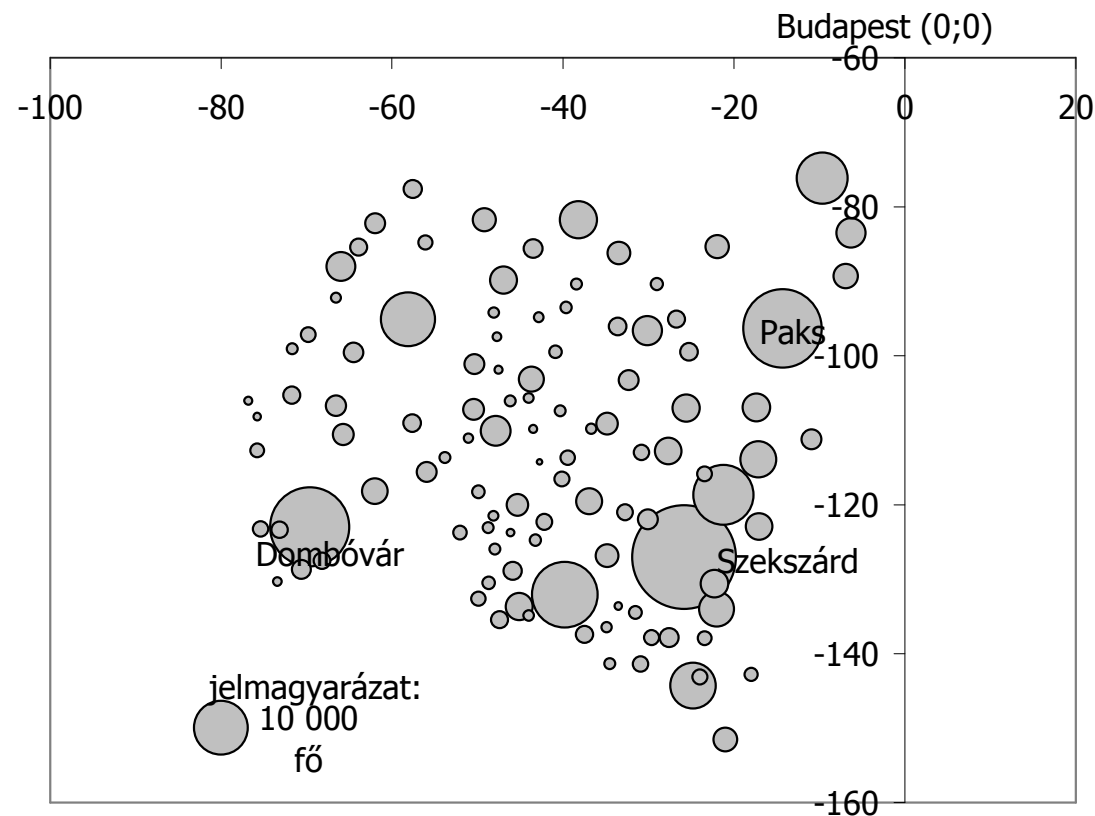
Az EU csatlakozásra váró országok három jelzőszám tükrében
(2000)

Buborékdiagram: sajátos esete a piktogrammos térkép

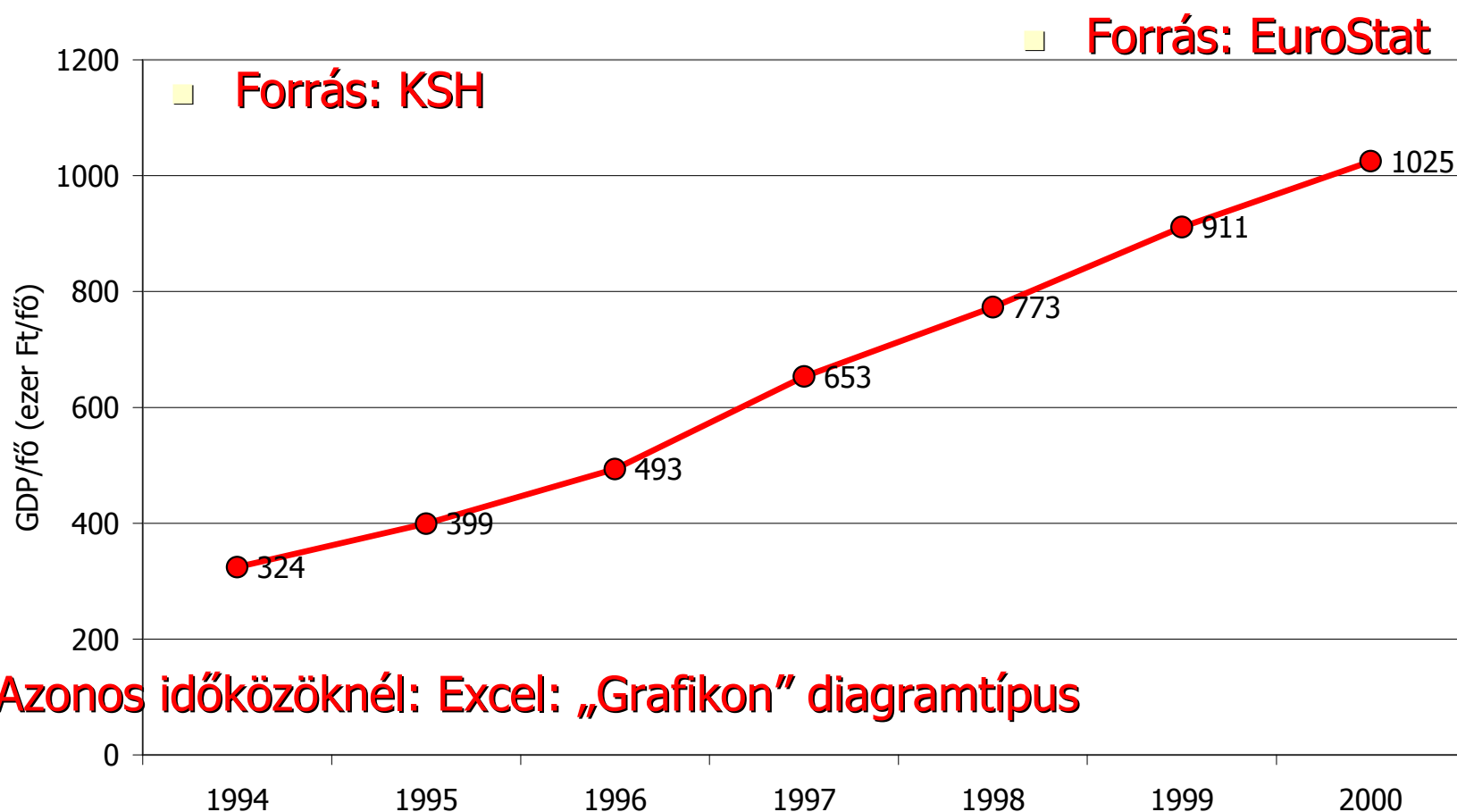
Tolna megye népességének települési megoszlása (2000)

■ **Forrás: KSH T-Star**

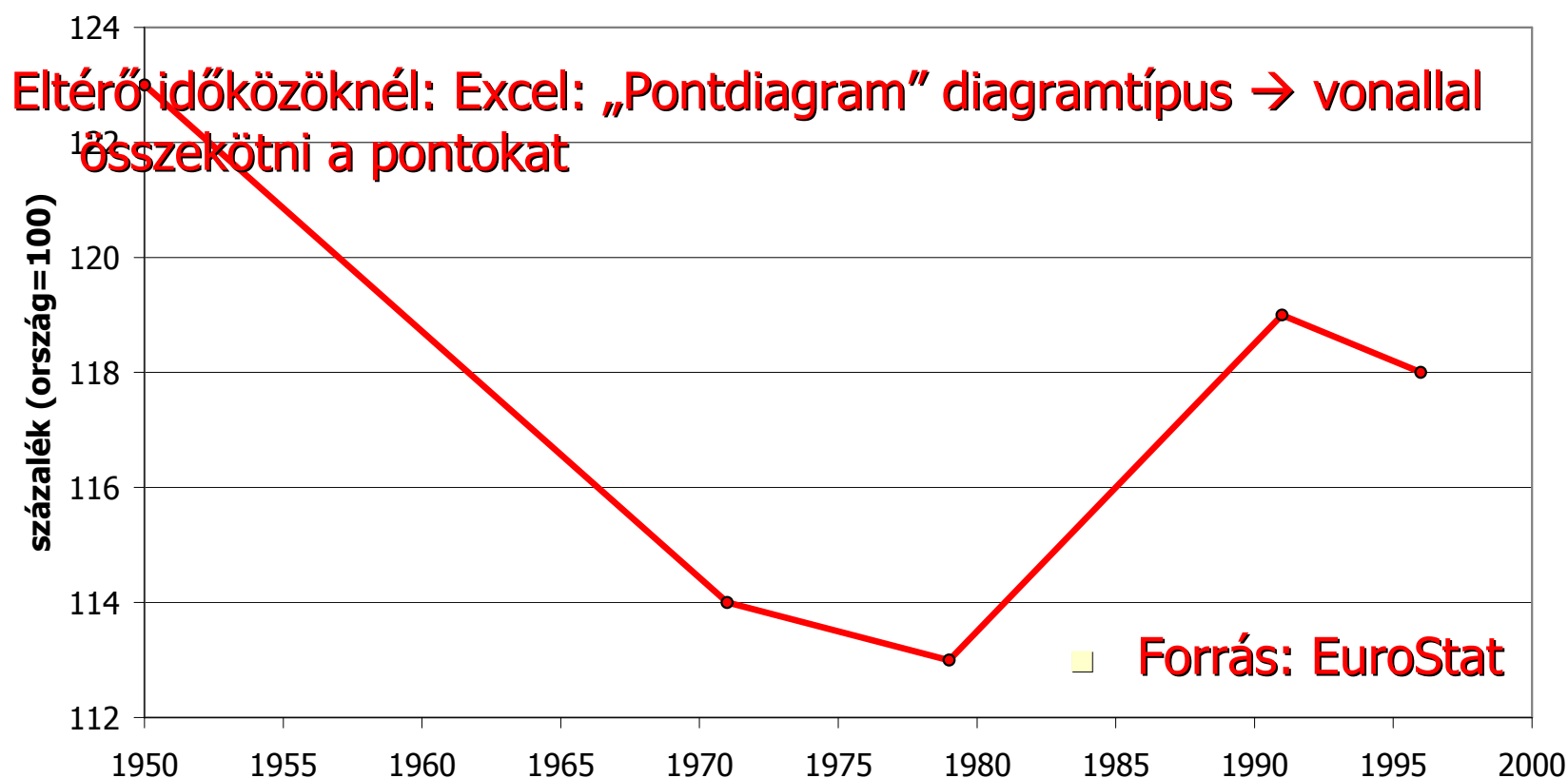
Vonaldiagram (grafikon): két-dimenziós összehasonlítás (az egyik dimenzió az idő)

Pest megye gazdasági fejlődése (1994-2000)

Vonaldiagram (grafikon): két-dimenziós összehasonlítás (az egyik dimenzió az idő)

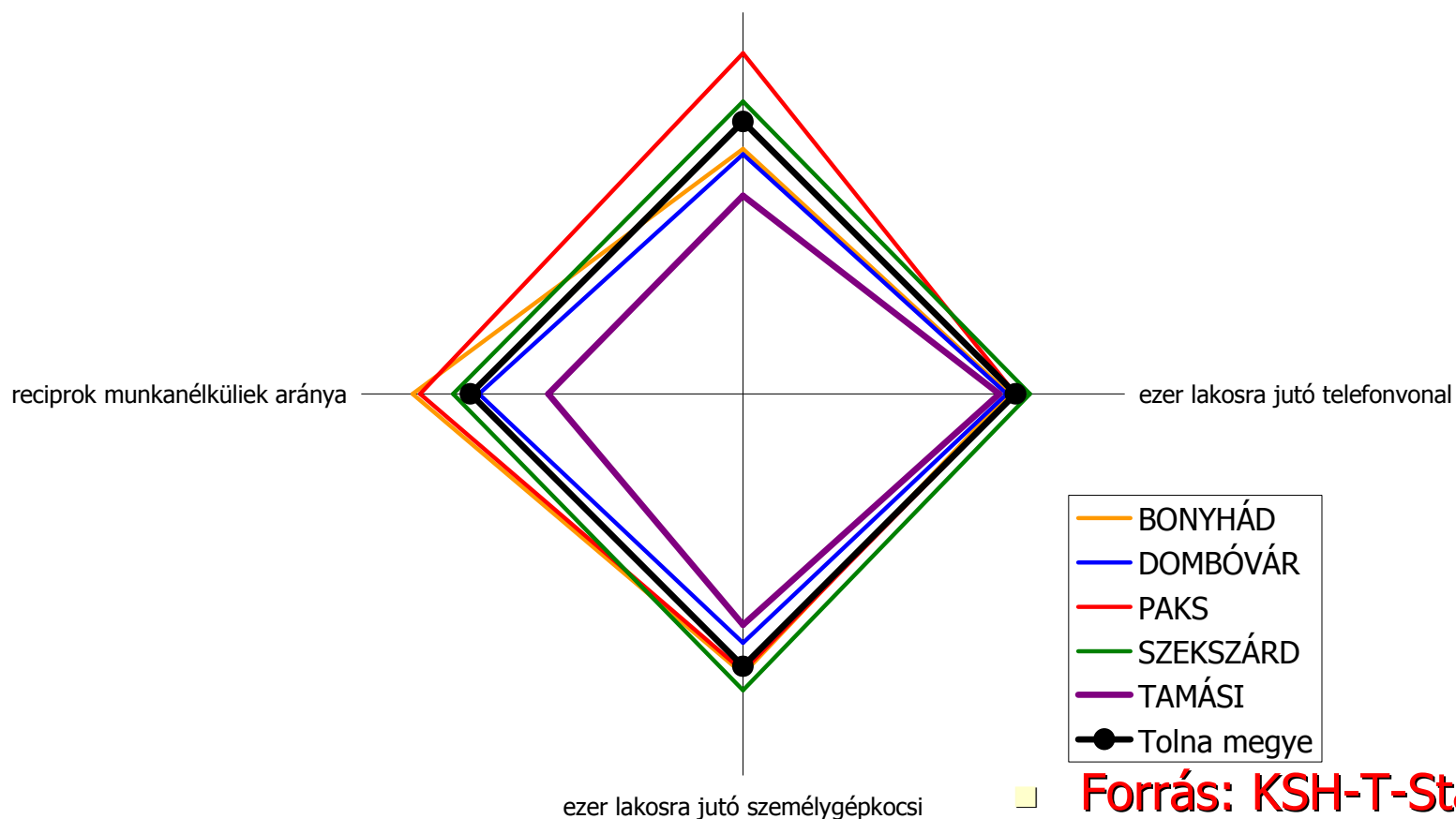
Délkelet-Anglia gazdasági fejlődése az egy főre jutó GDP alapján (1950-1996)

Radar- (sugár-)diagram: sok-dimenziós összehasonlítás

Tolna megye kistérségeinek fejlettsége (2000) (megyei átlag = 100%)

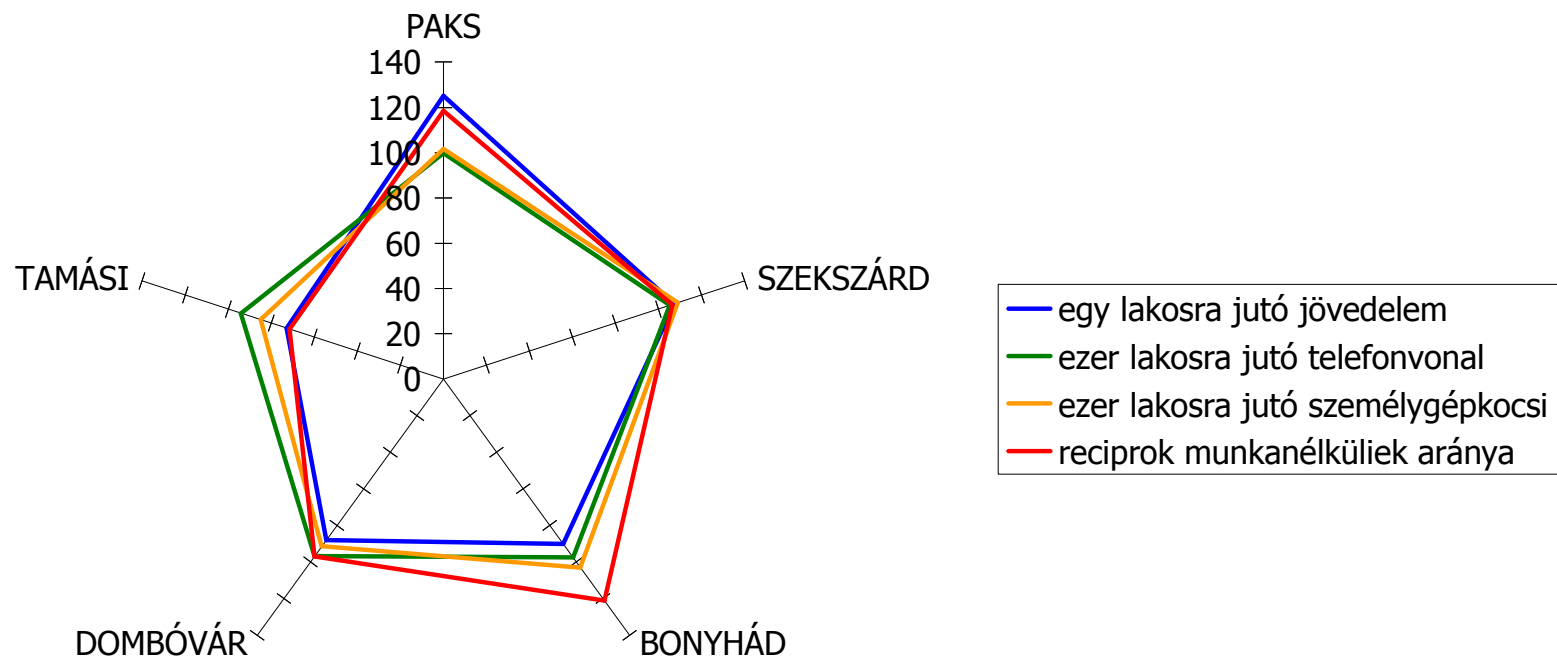
egy lakosra jutó jövedelem

Forrás: KSH-T-Star

Radar- (sugár-)diagram: sok dimenziós összehasonlítás

A fejlettség területi egyenlőtlenségei Tolna megyében (2000)
(megyei átlag=100%)

Nézzük mindig a dolgok napos
oldalát!

Mára befejeztük, viszontlátásra!